

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ**

Віхер Мар'яна Олегівна

**МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ, ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ
ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

освітньо-професійна (наукова) програма «Фінанси»

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка групи ФФм-21
М. О. Віхер

Науковий керівник:
д.е.н., проф. В. П. Горин

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

«_____» _____ 2023 р.
Завідувач кафедри

Тернопіль – 2023

Анотація

Віхер М. О. Місцеві податки і збори, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування, освітньо-професійна програма «Фінанси» – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2023.

У кваліфікаційній роботі розкрито сутність місцевих податків і зборів; досліджено основні засади функціонування місцевих податків і зборів; визначено роль місцевих податків і зборів у наповненні доходів місцевих бюджетів; проведено аналіз сучасного стану формування дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів; здійснено дослідження місцевого оподаткування у зарубіжних країнах світу; запропоновано напрями підвищення ефективності функціонування місцевих податків і зборів.

Annotation

Vikher M. O. Local taxes and fees, their role in the formation of local budget revenues. Manuscript.

Doctoral studies for the education level “Master’s Degree” with the title 072 – “Finance, Banking and Insurance”, Educational and vocational training program “Finance” – West-Ukrainian National University, Ternopil, 2023.

The qualification work reveals the essence of local taxes and fees; the main principles of the functioning of local taxes and fees were investigated; the role of local taxes and fees in filling local budget revenues is defined; an analysis of the current state of formation of the revenue part of local budgets at the expense of local taxes and fees was carried out; a study of local taxation in foreign countries of the world was conducted; directions for improving the effectiveness of the functioning of local taxes and fees are proposed.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ ЯК ДЖЕРЕЛА НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	8
1.1. Концептуальні основи, принципи та функції місцевих податків та зборів, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів.....	8
1.2. Організаційно-правові засади функціонування місцевого оподаткування в Україні.....	17
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ.....	23
2.1. Загальні тенденції формування доходів місцевих бюджетів від місцевого оподаткування та роль єдиного податку у цьому процесі.....	23
2.2. Аналіз надходжень податку на майно у сукупних доходах територіальної громади.....	34
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ.....	50
3.1. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливість його застосування в Україні.....	50
3.2. Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів України.....	57
Висновки до розділу 3.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Зміцнення та наповнення доходів бюджету країни є провідною ціллю державної податкової політики. Величина видаткової частини місцевих бюджетів перебуває в залежності від результатів роботи органів місцевого самоврядування з приводу залучення коштів до доходів місцевого бюджету. А тому для перетворення місцевих бюджетів у результативний інструмент регулювання соціально-економічного розвитку місцевостей слід зміцнювати фінансову основу органів місцевого самоврядування.

Протягом останніх років спостерігається тенденція до зменшення частки доходів місцевих бюджетів та збільшення кількості проблем місцевого значення, що потребує термінового вирішення, на які не передбачені кошти, окрім власних доходів місцевих бюджетів.

При формуванні дохідної бази місцевих бюджетів особливу роль відіграють місцеві податки та збори, які відносять до власних доходів та не враховують при формулюванні обсягу міжбюджетних трансфертів. В Україні частка місцевих податків та зборів у загальному обсязі дохідної частини місцевих бюджетів є не значною. Притаманна слабкість дохідної частини та присутність чималих істотних проблем через недовершену систему місцевих податків та зборів. Система місцевого оподаткування, яку відносять до податкової системи України, повинна оцінюватися як окреме джерело надходження дохідної бази місцевих бюджетів.

Дослідження проблемних аспектів місцевого оподаткування є об'єктом наукових праць та дискусій багатьох вітчизняних вчених – економістів: О. Кириленко, С. Юрія, В. Дем'янишина, І. Луніної, А. Соколовської, В. Кравченко, О. Василика, В. Федосова, В. Дмитровської, В. Вишневського, І. Лопушинського, В. Опаріна, В. Письменного, К. Павлюк, Л. Тарангул, Г. Старостенка, які у своїх працях досліджують проблеми оптимізації місцевих податків і зборів шляхом корегування їхнього складу, механізму нарахування і адміністрування, розміру цих платежів, порядку справляння кожного виду

фіскального платежу місцевого значення. Однак, на сьогодні проблема покращення системи місцевих податків і зборів в Україні вимагає додаткових наукових розробок з метою урахування новітніх чинників, які визначають динаміку надходжень місцевих бюджетів від місцевого оподаткування.

Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування суті місцевого оподаткування, здійснення аналізу місцевих податків і зборів як джерела наповнення дохідної бази місцевих бюджетів, виявлення недоліків теперішньої системи місцевого оподаткування та вироблення рекомендацій щодо їх удосконалення з урахуванням сучасних реалій.

Досягнення поставленої мети кваліфікаційної роботи супроводжувалось виконанням наступних завдань:

- розкрити економічний зміст місцевих податків та зборів;
- визначити роль місцевих податків і зборів у наповненні дохідної частини місцевих бюджетів;
- дослідити організаційно-правові засади функціонування місцевого оподаткування в Україні;
- проаналізувати стан формування дохідної бази місцевого бюджету за рахунок місцевих податків та зборів;
- запропонувати напрями вдосконалення системи місцевого оподаткування застосовуючи зарубіжний досвід;
- розкрити шляхи підвищення ефективності функціонування місцевих податків та зборів в Україні.

Об'єктом дослідження є місцеві податки збори як джерело наповнення дохідної бази місцевих бюджетів.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти використання системи місцевого оподаткування для формування доходів місцевих бюджетів.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використовувалися такі методи наукового дослідження як: аналіз, синтез, абстрагування, індукція та дедукція, узагальнення – при розкритті теоретичних засад місцевих податків та зборів, а також з'ясуванні їхнього місця у формуванні бюджетних ресурсів на

місцевому рівні; методи порівняння, структурно-динамічного аналізу, графічного і табличного аналізу – при оцінюванні практики формування доходів місцевих бюджетів від місцевих податків та зборів; конкретизації та оптимізації, порівняння, ідеалізації – при виробленні пріоритетів розвитку вітчизняної практики формування доходів місцевих бюджетів від місцевого оподаткування.

Теоретико-методологічною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, підручники, посібники, законодавчі та нормативні акти, що регулюють сферу місцевого оподаткування в Україні.

Інформаційну базу складають звітні дані Міністерства фінансів України, Рахункової палати, Державної фіскальної служби, Державної казначейської служби України, статистичні дані Державної служби статистики України, Конституція України, Бюджетний кодекс, Податковий кодекс, постанови Кабінету Міністрів України, звітні дані про виконання бюджету Козлівської об'єднаної територіальної громади за доходами, а також результати власних досліджень та розрахунків.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у тому, що висловлені у ній наукові ідеї, теоретичні узагальнення й практичні рекомендації розвивають теоретичні засади формування доходів місцевих бюджетів від місцевого оподаткування з урахуванням новітніх викликів суспільному розвитку. Авторка сформулювала низку рекомендацій, які відображають її власне бачення шляхів посилення ролі місцевих податків та зборів як джерела формування місцевих бюджетів у частині вдосконалення майнового оподаткування.

Практична значимість одержаних результатів полягає у використанні результатів дослідження у роботі органів місцевого самоврядування задля удосконалення роботи системи місцевого оподаткування.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра містить у собі вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел.

Апробація результатів дослідження. Окремі положення кваліфікаційної роботи відображені у наукових працях автора:

– Віхер М. Вектори підвищення ефективності системи місцевих податків і зборів в Україні. *Фінансове забезпечення сталого розвитку*: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

– Віхер М. Особливості європейського досвіду місцевого оподаткування. *Актуальні питання фінансової теорії та практики*: збірн. матер. Десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених (м. Тернопіль, 26 квіт. 2023 р.). Ч. 2. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.

Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 77 сторінки. Основний зміст роботи викладений на 71 сторінках. У роботі 2 рисунки, 14 таблиць. Список використаних джерел налічує 63 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ ЯК ДЖЕРЕЛА НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Концептуальні основи, принципи та функції місцевих податків та зборів, їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів

З початку незалежності, Україна розпочала шлях побудови демократичної, правової та соціальної країни. Основною метою такої країни є створення зручних умов для реалізації прав і свобод громадян, задоволення їх потреб та надання їм соціальних послуг. Міжнародний досвід підтверджує, що створення ефективного державного ладу будь-якої демократичної країни неможлива без створення основи, ними виступають органи місцевого самоврядування.

Протягом крайніх двох століть місцеве самоврядування більшості країн Європи закріплено на законодавчому рівні. Так, після підписання 15 жовтня 1985 року Європейської хартії місцевого самоврядування у Страсбурзі, органи місцевого самоврядування стали вважатися основою демократичного режиму. У 1997 р. Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування, тим самим показала вподобання до європейських цінностей.

Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, «...органи місцевого самоврядування (ОМС) наділені правом і спроможністю самостійно в межах закону вирішувати та регулювати питання виконання покладених на них функцій» [23]. Однак, в Україні і досі існує ряд питань щодо самостійності органів місцевого самоврядування, які необхідно вирішувати. Передусім це стосується «створення міцної дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування. Головною статтею доходів бюджету повинні виступати місцеві податки і збори. Саме місцеве оподаткування має гарантувати фінансову автономію органів місцевого самоврядування, яке згодом у

майбутньому забезпечить діяльність установ культури, освіти, охорони здоров'я, соціальної інфраструктури, соціального захисту населення та ін.» [54, с. 136; 45, с. 118].

Моніторинг даних показників місцевих бюджетів деяких країн світу свідчить про те, що питома вага місцевих податків і зборів у сукупній структурі дохідної частини місцевих бюджетів є чималою та є у межах від 20% до 80%. Зокрема: «...у Сполучених Штатах Америки – 60%, у Норвегії – 45%, у Франції – 40%, у Великобританії – 37%, у Японії – 34%. В той самий час, даний показник в Україні не переважає 8%» [5, с. 58]. У зв'язку з цим зростання показників місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів є основною ціллю для посилення фінансової автономії органів місцевого самоврядування.

Вивченню ролі місцевих податків та зборів як основи наповнення доходів місцевого бюджету та механізму їх справляння викликало інтерес багатьох вчених. Для дослідження даних питань слід розглянути зміст поняття «місцеві податки та збори», трактоване вітчизняними вченими. Так, за підручником «Фінанси», авторами якого С. Юрій та В. Федосов, місцеві податки та збори визначаються як «...обов'язкові платежі, які встановлюються місцевими органами влади і є обов'язковими до сплати за встановленими ставками тільки на певній території» [63, с. 97].

На думку А. Загороднього і Г. Вознюка, авторів «Фінансово-економічного словника», «...місцеві податки та збори – обов'язкові платежі юридичних осіб і громадян до місцевих бюджетів, які встановлюють органи місцевого самоврядування» [24, с.264].

О. Кириленко у підручнику «Місцеві фінанси» визначає зміст місцевих податків і зборів як «...обов'язкові внески до місцевих бюджетів, які здійснюють платники в порядку та на умовах, визначених законами про оподаткування» [30, с. 75].

У підручнику «Місцеві фінанси України» В. Кравченко зазначає, що це «...обов'язкові платежі, які згідно із законодавством запроваджують органи

місцевого самоврядування на підпорядкованій їм території та повністю зараховують до місцевих бюджетів» [32, с. 73].

Автор навчального посібника «Місцеве управління: поняття, терміни, визначення» О. Лазор цитує суть місцевих податків і зборів як «...обов'язкові безвідплатні платежі, які впроваджують місцеві ради відповідно до законодавства» [35, с. 93].

А. Крисоватий зазначає місцеві податки та збори як «...обов'язкові платежі юридичних осіб і громадян до бюджетів місцевого самоврядування, які встановлюють місцеві ради» [33, с. 200].

О. Романенко у своєму підручнику «Фінанси» визначає суть місцевих податків і зборів як «...обов'язкові платежі, які встановлюють сільські, селищні та міські ради, справляють у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць і зараховують до їх бюджетів».

Отож, узагальнюючи вище наведені підходи щодо визначенні суті терміну «місцеві податки і збори», можна сказати, що під місцевими податками та зборами слід розуміти обов'язкові платежі, що справляються на чітко визначеній адміністративно-територіальній одиниці та сплачуються до місцевих бюджетів для виконання ними покладених функцій.

Згідно з I розділом Податкового кодексу України «...місцеве оподаткування представлене чотирма місцевими податками та зборами: податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір» [53].

Місцеві органи самоврядування, які діють на підставі закону та перспективного плану формування територій громад, «...в межах своїх повноважень приймають рішення щодо встановлення місцевих податків і зборів. В обов'язковому порядку вони встановлюють єдиний податок та податок на майно, проте встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів та туристичного збору є на розсуд місцевого самоврядування» [62, с. 103].

Податок на майно є формою податку, який стягується від власників нерухомого майна, такого як будинки, квартири, земельні ділянки, а також власників автомобілів тощо. Податок на майно є одним із способів фінансування місцевих бюджетів та забезпечення громадських послуг та інфраструктур.

У свою чергу податок на майно поділяється на конкретні податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; плата за землю.

Єдиний податок є одним із важливим прогресивних місцевих податків. Єдиний податок – це податок, який стягується з платників податків на основі єдиної ставки. Він спрощує систему оподаткування, зменшуючи кількість податків, які обчислюються та сплачуються окремо. Єдиний податок може бути впроваджений для різних категорій платників, таких як фізичні особи, підприємці, або певні види діяльності. Головною метою податку є спрощення податкової системи та зменшення податкового адміністративного тягаря для платників.

Збором за місця для паркування транспортного засобу вважається плата пов'язана із діяльністю по забезпеченню паркування транспортних засобів на відповідних майданчиках платного паркування та спеціально відведених для того місцях. Цей вид податку встановлюється органами місцевого самоврядування та використовується для фінансування різних суспільних потреб, зокрема для підтримки та обслуговування паркувальних майданчиків та інфраструктури. Збір за місця для паркування транспортного засобу може варіюватися в залежності від місця та часу паркування, розташування місця для паркування та інших факторів.

Туристичний збір – це місцевий збір, кошти якого зачисляються в місцевий бюджет та встановлюється відповідно до статті 268 Податкового кодексу України. Туристичний збір призначений для фінансування і підтримки розвитку туризму та інфраструктури, які надаються туристам на певній

території. Туристичний збір є загальноприйнятним механізмом фінансування туризму та збереження ресурсів у багатьох туристичних регіонах світу.

Важливим при обговоренні місцевого оподаткування є визначення суб'єкту та об'єкту оподаткування. Суб'єктами оподаткування виступають фізичні та юридичні особи, визнані платниками податків, з яких здійснюється стягнення коштів. Саме суб'єкти оподаткування є основою наповнення місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів. Внаслідок сплати місцевих податків і зборів, суб'єкти оподаткування покращують середовища для започаткування бізнесів та умов проживання громадян.

Місцеві податки і збори можуть бути стягнені з таких об'єктів оподаткування як: майно, послуги або доходи, які отримує суб'єкт оподаткування.

Своєрідними властивостями місцевих податків і зборів є те, що:

- місцеві податки і збори є значимою основою дохідної частини бюджету;
- місцеве оподаткування може бути дієвим засобом впливу на структуру і динаміку сфер розвитку територіальних громад;
- через місцеві податки та збори органи місцевого самоврядування виключають частину ВВП та розподіляють ці кошти на потреби мешканців громади.

Відповідно до статті 4 Податкового кодексу України «місцеві податки та збори функціонують на основі принципів. Такими принципами є:

1. загальність оподаткування – кожна особа повинна сплачувати місцеві податки і збори, встановлені Податковим кодексом України, платником яких вона є;
2. рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – гарантування ідентичного підходу до всіх платників податків в незалежності від релігійної, соціальної, національної та расової приналежності, громадянства фізичної особи, форми власності юридичної особи та ін.;

3. соціальна справедливість – устанавлення місцевих податків і зборів згідно із платоспроможністю осіб-платників податку;

4. фіскальна достатність – встановлення місцевих податків та зборів зважаючи на потребу досягнення рівності між видатковою і дохідною частинами місцевого бюджету;

5. економічність оподаткування – встановлення місцевих податків і зборів величина від сплати яких чимало переважає видатки на їх адміністрування;

6. невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

7. стабільність – зміни будь-яких частин місцевих податків і зборів повинні вноситися не пізніше як за 6 місяців до початку нового бюджетного періоду. Ставки місцевих податків і зборів та податкові пільги не можуть мінятися впродовж бюджетного року;

8. рівномірність та зручність сплати – встановлення термінів сплати місцевих податків і зборів, зважаючи на потребу забезпечення вчасного надходження коштів до місцевих бюджетів для здійснення витрати бюджету та комфортності сплати їх платниками податків;

9. єдиний підхід до встановлення податків і зборів – визначення на законодавчому рівні всіх обов’язкових елементів місцевих податків і зборів;

10. встановлення і скасування податків та зборів здійснюється відповідно до Податкового кодексу України Верховною Радою України, сільськими, селищними, міськими радами та радами об’єднаних територіальних громад у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України» [53].

Зважаючи на вище викладені принципи місцевого оподаткування, місцевим податкам і зборам висувається ряд специфічних вимог. Вони зумовлені:

– по-перше, «важливою роллю місцевих податків і зборів у забезпеченні ефективного розвитку територій та задоволенні потреб населення, що проживають на цих територіях» [10, с. 234];

- по-друге, тим, що місцеві податки і збори перебувають на стадії встановлення, про що засвідчує мала частка їх в дохідній частині бюджету;
- по-третє, відсутністю взаємозв'язку податкового навантаження та рівнем суспільних послуг, що надаються на певних територіях;
- по-четверте, недовершеним механізмом планування, нарахування, обчислення та сплати місцевих податків і зборів;
- по-п'яте, відсутністю ефективності деяких податкових ставок, що не дозволяє в повній мірі забезпечувати стабільні надходження до місцевих бюджетів;
- по-шосте, відсутність в органів місцевого самоврядування права встановлювати власні податки та збори на своїх територіях.

Існування інституту місцевого оподаткування, перш за все, відповідає інтересам об'єднаних територіальних громад, від імені яких діють органи місцевого самоврядування, адже такі платежі є їх фінансовою базою. Місцеві податки і збори «...як частина місцевого бюджету є джерелом зміцнення дохідної бази бюджету, тим самим вони зменшують залежність від надходжень держави. З огляду на це, економічна сутність місцевих податків та зборів зводиться до забезпеченні фінансовими ресурсами місцевих органів самоврядування задля здійснення ефективного розвитку територій та проведення політики вирівнювання соціально-економічних рівнів» [7, с. 51].

Для розуміння ролі місцевих податків та зборів необхідно проаналізувати функції, які вони виконують. Виділяють «...шість основних функцій місцевого оподаткування:

1. Регулятивна – так за допомогою даної функції місцеве самоврядування шляхом зміни ставок місцевих податків і зборів може впливати на економічну діяльність населення. Так, знижуючи податкові ставки, можна стимулювати здійсненню підприємницької діяльності тієї чи іншої сфери. Підвищуючи податкові ставки можна збільшити місцевий бюджет, забираючи більшу частину доходів підприємця і тим самим сприяти обмеженню тих сфер діяльності, які можуть заподіювати шкоди населенню.

2. Фіскальна полягає у тому, що завдяки справлянню встановлених органами місцевого самоврядування місцевих податків і зборів наповнюється дохідна база місцевого бюджету, яка необхідна для ефективного виконання повноважень місцевого самоврядування.

3. Децентралізації – функція, що почала ефективно працювати лише з 2014 року з початком в Україні реформи місцевого самоврядування. Так, внаслідок того, що місцеве самоврядування все більше отримує повноваження та фінансові ресурси з сторони держави, вони стають більш самостійними у плані виконання обов'язків, що на них покладені.

4. Стимулююча – встановлення раціональних місцевих податкових ставок може стимулювати підприємництва та економічний розвиток на місцевому рівні. Це може привертати нові інвестиції і створювати нові робочі місця.

5. Контролююча – платники місцевих податків мають інтерес у тому, щоб гроші були витрачені ефективно та відповідно до їхніх потреб. Це стимулює місцеве самоврядування здійснювати фінансове управління більш ефективно.

6. Функція спільного фінансування – місцеві податки та збори можуть використовуватися для спільного фінансування проектів і програм, які є спільними для декількох громад або регіонів. Це дозволяє спільно реалізовувати проекти і програми, які мають значний соціальний, економічний або інфраструктурний вплив» [28, с. 39].

Щоб зрозуміти вплив місцевих податків та зборів, потрібно здійснити аналіз цілей, щодо яких функціонує система місцевого оподаткування. Слід виокремити наступні результати, на досягнення яких може вплинути збільшення місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету:

1. Зростання дохідної бази місцевого бюджету. Дане збільшення дасть змогу зменшити чутливість місцевих бюджетів до державних рішень

2. Збільшення фінансування громадських послуг. Збільшення доходів місцевого бюджету за допомогою місцевих податків і зборів дозволить органам місцевого самоврядування збільшити фінансування для надання якісних

послуг, таких як водопостачання, вивезення сміття, охорона здоров'я, освіта та інфраструктура.

3. Покращення умов проживання населення у громадах. Збільшення доходів від місцевих податків та зборів дасть змогу здійснювати витрати на облагородження та покращення інфраструктури територіальної громади.

4. Стрімкий ріст соціально-економічного розвитку. Від надходжень з місцевих податків та зборів, місцева влада може інвестувати кошти у проекти, які у майбутньому забезпечать економічний та регіональний розвиток для громади.

5. Підтримка соціальних програм. Додаткові кошти можуть бути використані для фінансування різних соціальних проблем, таких як допомога малозабезпеченим громадянам, підтримка осіб з інвалідністю та розвиток соціальних послуг.

6. Збільшення інтересу місцевих жителів-платників податків щодо використання їх коштів. При сплаті податків у бюджет держави зацікавленість платників податку є низька, адже прослідкувати куди направлені кошти, які вони заплатили є досить важко. Проте, у випадку з місцевими податками і зборами зацікавленість осіб є високою. Жителі громади сплачуючи місцеві податки і збори бажають бачити їх ефективно використання у розвитку громади та покращення умов для їх проживання.

7. Підтримка місцевого бізнесу. Збільшення доходів від місцевих податків і зборів може бути використане для створення програм та ініціатив, що сприяють розвитку місцевого бізнесу. Це може включати в себе створення пільг для підприємців та стимулювання інвестицій в місцеву економіку.

8. Збільшення прозорості та відповідальності. Надходження від місцевих податків і зборів можуть сприяти підвищенню прозорості та відповідальності в управлінні коштами місцевого бюджету, оскільки вони змушені використовувати кошти ефективно.

1.2. Організаційно-правові засади функціонування місцевого оподаткування в Україні

У системі місцевого оподаткування особливу роль відіграють місцеві податки і збори. З обранням України європейського напрямку розвитку, вона успішно розвиває місцеве самоврядування, яке на пряму залежить від забезпечення коштами, отриманих від місцевих податків і зборів.

Основними нормативно-правовими документами, що регулюють сферу місцевих податків і зборів є: Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства фінансів України, постанови та нормативні акти місцевих рад, рішення органів місцевого самоврядування та ін.

Згідно із Конституцією України «...місцеві органи самоврядування мають право встановлювати місцеві податки та збори на своїй території, а також вона закріплює принципи місцевого самоврядування» [41].

Найважливішим документом, який регулює процес справляння місцевих податків і зборів вважається Податковий кодекс України. Основні положення та регулювання місцевих податків і зборів встановлені у розділі V «Місцеві податки та збори» Податкового кодексу України.

Податковий кодекс створює загальні рамки для місцевих податків і зборів, а конкретні параметри, такі як ставки та об'єкти оподаткування, встановлюються на рівні місцевого самоврядування. Податковий кодекс визначає принципи і правила оподаткування, проте конкретні рішення щодо місцевих податків і зборів приймаються на місцевому рівні відповідно до їхніх потреб та умов.

Податковий кодекс України у системі місцевих податків та зборів:

1. Визначає види місцевих податків і зборів, які можуть бути встановлені на місцевому рівні.

2. Визначає правила та процедури збору і сплати місцевих податків і зборів, включаючи терміни, умови та засоби платежу.

3. Встановлює методи обчислення податків і зборів, включаючи визначення ставок та об'єктів оподаткування.

4. Визначає умови та процедури надання податкових пільг і звільнень на рівні місцевих бюджетів.

5. Містить положення щодо порядку розгляду скарг та оскарження рішень щодо місцевих податків і зборів.

Бюджетний кодекс України є ключовим законодавчим актом, що регулює фінансові відносини між центральним та місцевими бюджетами, а також встановлює правила для оподаткування на місцевому рівні.

Закони України про місцеве самоврядування встановлюють правовий статус громад, їх повноваження та обов'язки у сфері місцевого оподаткування. Також визначають порядок регулювання питань у податковій сфері на місцевому рівні.

До прикладу, «...Закон України «Про місцеві податки та збори» визначає види місцевих податків та зборів, встановлює правила їх стягнення та сплати, а також надає повноваження місцевим органам влади щодо встановлення ставок та об'єктів оподаткування» [53].

Закон України «Про основи місцевого самоврядування в Україні» визначає «...загальні принципи місцевого самоврядування та встановлює роль місцевих рад у прийнятті рішень про місцеві податки та збори» [51].

Організаційне забезпечення функціонування «...системи місцевого оподаткування має особливість, адже здійснюється на державному та місцевому рівнях» [49, с. 33]. Державні органи влади здійснюють регулювання за місцевими податками і зборами, а місцеві органи самоврядування регламентують їх справляння. Статтею 143 Конституції України передбачено, що «територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки збори відповідно до закону» [31]. Та у відповідності до п. 24 ч. 1 ст. 26

Закону України «Про місцеве самоврядування» ці питання рішеннями лише на пленарних засіданнях сільських, селищних чи міських рад.

Місцеве самоврядування «...виконують важливу роль у забезпеченні функціонування місцевого оподаткування. До їхніх обов'язків відносять:

1. Встановлення ставок місцевих податків і зборів. Місцеві органи самоврядування, такі як обласні, міські, селищні та сільські ради мають право встановлювати ставки на їх територіях.

2. Визначення об'єктів оподаткування. Місцеві органи самоврядування встановлюють об'єкти оподаткування, наприклад нерухомість, транспортні засоби, земельні ділянки тощо.

3. Розподіл надходжень. Місцеве самоврядування вирішує як здійснити розподіл надходжень від місцевих податків і зборів між різними бюджетними програмами. Вони визначають у які сфери послуг потрібно здійснити фінансування. Такими сферами послуг є заклади освіти, охорони здоров'я чи місцева інфраструктура.

4. Збір місцевих податків та зборів. Виконавчі органи влади, які підпорядковані обласним, міським, селищним чи сільським радам є відповідальними за збір місцевих податків та зборів та зараховують їх до коштів місцевого бюджету.

5. Планування та бюджетування. Місцеві органи влади відіграють ключову роль у фінансовому плануванні та бюджетуванні на місцевому рівні. Вони визначають фінансові ресурси та пріоритети, що є необхідними для задоволення потреб населення.

6. Звітність та відкритість. Місцеві органи самоврядування повинні надавати інформацію про місцеві податки і збори їх платникам та громадянам, задля сприяння відкритості про використання фінансових ресурсів.

7. Здійснення контролю і нагляду. Місцеві органи влади здійснюють контроль та нагляд за збором та використанням місцевих податків і зборів, встановлюючи механізми їх контролю, а також здійснюють методичну допомогу для забезпечення дотримання податкового законодавства.

8. Оптимізація місцевих податків і зборів. Місцеве самоврядування може вдосконалювати систему місцевого оподаткування, здійснюючи спрощення процедур збору місцевих податків і зборів.

9. Взаємодія з іншими ланками влади. Місцеве самоврядування взаємодіють із центральними та регіональними органами влади задля вирішення питань, пов'язаних із місцевим оподаткуванням та для узгодження податкової політики» [51; 60, с.187].

Система місцевого оподаткування в Україні почала розвиватися із прийняттям у 1993 р. Декрету Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори», в якому «...визначалося 16 видів місцевих податків і зборів, їх обсяг та порядок обчислення» [52]. Більшість експертів визначали тодішню податкову систему України як неефективну та таку, яка не сприяє стабільності та адекватності надходжень до державного та місцевих бюджетів.

У 1997 р. склад системи місцевих податків і зборів був змінений, в ньому встановлювалося 2 місцевих податки та 14 місцевих зборів. Починаючи з 2004 р. в Україні справлялися 2 місцеві податки та 12 видів зборів.

З прийняттям у 2010 р. Податкового кодексу України перелік місцевих податків і зборів суттєво зменшився та складався із двох видів податку та трьох видів збору.

Запровадження Податкового кодексу України мало значний вплив на систему оподаткування та фінансову систему країни. За допомогою ПКУ «...були внесені зміни в розмір податкових ставок, що дало змогу зменшити податковий тиск на громадян; включено низку заходів для спрощення податкового адміністрування; визначено податкові зобов'язання, що надає правову стабільність для платників податків та забезпечує рівність перед законом; запроваджено податкові пільги та знижено податковий тиск на бізнес, таким чином стимулюючи інвестиції та розвиток підприємницької діяльності; визначено правила оподаткування та процедури визначення податкових зобов'язань, що надає правову стабільність для платників податків та забезпечує рівність перед законом» [26, с. 36; 22, с. 254] .

У 2014 р. із запровадженням реформи децентралізації відбулися ряд змін у системі місцевого оподаткування, а саме:

1. Розширення повноважень органів місцевого самоврядування – з реформою децентралізації місцеве самоврядування отримало більше повноважень та фінансової автономії, такі як встановлення ставок та об'єктів оподаткування місцевих податків та зборів.

2. Розширення переліку місцевих податків та зборів, що надає місцевим органам влади більше можливостей щодо збору коштів на розвиток своїх територій.

3. Підвищення прозорості та відповідальності – реформа спрямована на підвищення прозорості та відкритості у використанні бюджетних коштів на місцевому рівні.

4. Зменшення податкових пільг, що дозволяє підвищити надходження до місцевого бюджету.

З 1 січня 2015 р. і до сьогодні в Україні до місцевих податків і зборів відносять два види податку та два види зборів. Так до місцевих податків відносять податок на майно та єдиний податок, а до місцевих зборів – туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів. Своєю чергою, податок на майно складається із податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю.

Варто зауважити, що чимала кількість місцевих податків та зборів, яка діяла на початку не давала значних доходів у місцевих бюджетів. Це пояснюється тим, що окремі види місцевих податків та зборів не справлялися через відсутність об'єктів оподаткування. Так, «...до прикладу з 14 видів місцевих зборів, які діяли раніше у м. Ужгороді справлялися лише 5. Також однією із причин зменшення переліку місцевих податків та зборів є те, що вони не підтвердили очікування органів влади щодо їх ефективності» [34, с. 124].

Таким чином, для забезпечення ефективності системи місцевих податків і зборів важливо розробляти та впроваджувати податкову політику, спрощувати

податкові процедури, підвищувати контроль та нагляд, а також сприяти зменшенню адміністративних навантажень для платників податків.

Висновки до розділу 1

Розглянувши концептуальні основи та організаційно-правові засади функціонування місцевих податків та зборів в Україні та їх роль у формування дохідної бази місцевих бюджетів ми дійшли висновків. Зокрема, створення надійної системи місцевого оподаткування є важливим кроком у зміцненні місцевих бюджетів. Саме місцеві податки і збори відіграють ключову роль у підтримці фінансової стійкості та розвитку громад.

Місцеві податки і збори виступають досить важливою складовою податкової системи країни і відіграють значну роль у реалізації державної регіональної політики.

Місцеві податки і збори – фінансові інструменти, які використовуються на місцевому рівні для фінансового забезпечення виконання місцевими органами влади першочергових завдань та власних функцій. Вони включають в себе обов'язкові платежі, які стягуються з громадян, підприємств чи організацій, що діють в межах адміністративно-територіальних одиниць.

Місцеві податки і збори встановлюються і збираються на рівні конкретних місцевих органів влади та використовуються для фінансування різноманітних потреб на місцевому рівні, включаючи охорону здоров'я, культуру, комунальні послуги, освіту, надання соціальних послуг, розвиток інфраструктури та багато інших сфер.

Головною метою місцевих податків і зборів є фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування для виконання їхніх функцій та вирішення різних соціально-економічних завдань.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА РАХУНОК МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ ТА ЗБОРІВ

2.1. Загальні тенденції формування доходів місцевих бюджетів від місцевого оподаткування та роль єдиного податку у цьому процесі

Процеси бюджетної децентралізації місцевого самоврядування надають можливість використовувати фінансовий потенціал регіону задля створення комфортних умов для розвитку бізнесу.

Спрощена система оподаткування в Україні має низку «...проблем, що зумовлюють регулювання на законодавчому та економічному рівнях, проте поєднання інтересів держави і малого бізнесу спричинить подвійну вигоду, а саме збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок єдиного податку та зростання можливостей для здійснення діяльності підприємців» [9, с. 221]. А тому аналіз ролі єдиного податку у доходах місцевого бюджету надасть змогу виявити проблеми адміністрування єдиного податку в Україні.

У таблиці 2.1 представлено динаміку та склад місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів протягом 2018-2022 рр. Як видно з таблиці, доходи місцевих бюджетів зросли з 562 421,8 млн грн у 2018 р. до 555 097,0 млн грн у 2022 рр., або на – 7 324,8 млн грн. Проте, у 2020 р. та у 2022 р. показники скоротилися до 471 481,9 тис. грн та 555 097,0 тис. грн, відповідно. Зменшення доходів у 2020 р. більшою мірою пов'язано із пандемією COVID-19, що призвело до складнощів у економіці країни. Щодо «...скорочення доходів місцевих бюджетів у 2022 р., то воно пов'язане із рядом причин. До них можна зарахувати:

– економічну активність: інфляція, коливання валютного курсу та зростання цін на сировину мають негативний вплив на економічну активність та споживчий попит, в результаті чого оборот і прибутковість підприємств

зменшується. В свою чергу, це може призвести до зменшення податкових надходжень у місцеві бюджети;

- зміни в податковій політиці, такі як зменшення ставок податків або здійснення реформ податкової системи;
- нестабільна політична ситуація, безробіття і міграція населення;
- здійснення змін у структурі економіки та збільшення чи зменшення обсягу підприємницької діяльності» [25, с.87].

Таблиця 2.1

**Динаміка та склад місцевих податків у структурі місцевих бюджетів
України протягом 2018-2022 рр., млн грн**

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр., (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	-7 324,8
Податкові надходження, в т.ч.:	232 532,8	270 545,7	285 571,5	346 713,1	393 460,6	+ 160927,8
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевих бюджетів	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+ 23 279,3
Питома вага місцевих податках та зборах у доходах місцевих бюджетів,%	10,8	13,1	16,0	15,4	15,1	+ 4,38
Питома вага місцевих податків і зборів у податкових надходженнях,%	26,2	27,1	26,5	25,9	21,2	-5,0

Джерело: побудовано за [20].

Обсяг податкових надходжень місцевих бюджетів характеризується зростаючими показниками, що зросли з 232 532,8 млн грн до 393 460,6 млн грн, приріст склав +160 927,8 млн грн. При позитивній динаміці зростання податкових надходжень, їх частка у доходах місцевих бюджетів зменшилася на – 5,0%, з 26,2% у 2020 р. до 21,2% у 2022 р. Причинами такої тенденції до зменшення частки можуть бути: зміни у податковій політиці; здійснення

соціальних програм та збільшення витрат для їх покриття; збільшення обсягу інших видів надходжень, таких як дотації від держави, податок на майно та ін.

Місцеві податки та збори протягом 2018-2022 рр. мають тенденцію до збільшення. З 61 025,7 млн грн у 2018 р. вони зросли до 84 305,0 млн грн у 2022 р., або на + 23 279,3 млн грн.

Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів активно зростала з 10,8% до 16,0% у період з 2018 р. по 2020 р. Проте, у 2021 р. та 2022 р. вона спала до 15,4% та 15,1% відповідно. Зменшення частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів впродовж останніх двох років спричинене економічною нестабільністю в країні та заходами, прийнятими урядами для підтримки господарства та населення в умовах економічних труднощів та пандемії.

У таблиці 2.2 показано динаміку та склад місцевих податків і зборів в Україні протягом 2018-2022 рр., млн грн. Можна спостерігати, що місцеві податки і збори впродовж 2018-2022 рр. зросли з 61 025, 7 млн грн у 2018 р. до 84 305,0 млн грн у 2022 р., або на + 23 279,3 млн грн.

Найбільшу частку у місцевих податках і зборах займають єдиний податок на податок на майно. Зокрема, єдиний податок займає від 5,25% до 8,50%, а податок на майно від 5,46% до 7,93% у доходах місцевих бюджетів. Податок на майно впродовж аналізованого періоду мав тенденцію до збільшення з 31 272,0 млн грн у 2018 р. до 43 242,7млн грн у 2021 р., проте у 2022 р. показник скоротився до 36 790,7 млн грн. Динаміка єдиного податку характеризується зростанням показників на + 17 661,8 млн грн, з 29 564,2 млн грн у 2018 р. до 47 226,0 млн грн у 2022 р.

Що стосується збору за місця для паркування та туристичного збору, то вони складають досить малу частку у доходах місцевих бюджетів. Частка збору за місця для паркування коливається в межах від 0,01% до 0,02%. Характеризуючи даний збір видно, що протягом 2018-2022 рр. спостерігається нестабільність показників, найвищий показник зафіксовано у 2021 р. – 127,0 млн грн, а найнижчий у 2020 р. – 91,1 млн грн. Попри нестабільну динаміку

збору за місця для паркування, його приріст склав +1,9 млн грн. Причинами такої динаміки можуть бути: рішення органів місцевого самоврядування щодо оподаткування збору за місця для паркування; внесення змін в тарифи та правила оплати за паркування; зміни в споживчому попиті та популярності різних видів транспорту; зміни в економічному стані регіону.

Таблиця 2.2

**Динаміка місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів
в Україні протягом 2018-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр., (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	- 7 324,8
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевих бюджетів, у тому числі:	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+ 23 279,3
Податок на майно	31 272,0	37 993,9	37 433,3	43 242,7	36 790,7	+5 518,7
Питома вага податку на майно у доходах місцевих бюджетів,%	5,56	6,77	7,93	7,44	6,62	+1,06
Єдиний податок	29 564,2	35 270,2	38 030,9	46 282,3	47 226,0	+17661,8
Питома вага єдиного податку у доходах місцевих бюджетів,%	5,25	6,29	8,06	7,96	8,50	+ 3,25
Збір за місця для паркування транспортних засобів	99,8	114,8	91,1	127,0	101,7	+1,9
Питома вага збору за місця для паркування транспортних засобів у доходах місцевих бюджетів,%	0,01	0,02	0,01	0,02	0,01	0,00
Туристичний збір	90,7	196,2	130,6	243,9	186,4	+ 95,7
Питома вага туристичного збору у доходах місцевих бюджетів,%	0,01	0,03	0,02	0,04	0,03	+0,02

Джерело: побудовано за [20].

У свою чергу, туристичний збір протягом останніх п'яти років характеризується зростаючими показниками. У період з 2018 р. по 2021 р. даний збір збільшився 153,2 млн грн, з 90,7 млн грн до 243,9 млн грн, окрім 2022 р. коли показник збору скоротився до 186,4 млн. У цілому, позитивна

динаміка туристичного збору свідчить про збільшення обсягу коштів, які надходять до місцевих бюджетів від оподаткування туристичної діяльності. Факторами збільшення туристичного збору можуть бути: зростання цін на туристичні послуги та товари; покращена система збору; розвиток туристичної інфраструктури; збільшення туристичного потоку.

Для здійснення аналізу місцевих податків і зборів у сукупних доходах бюджету, візьмемо за основу бюджет Козлівської об'єднаної територіальної громади. У таблиці 2.3 зображено динаміку та склад місцевих податків та зборів у структурі бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр.

Таблиця 2.3

**Динаміка та склад місцевих податків та зборів у доходах бюджету
Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки			Приріст 2022р до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26,61	33,34	32,41	+ 5,80
Податкові надходження у тому числі:	11,94	16,38	18,26	+ 6,32
Місцеві податки та збори, що сплачуються до місцевого бюджету	4,62	6,05	7,00	+ 2,38
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету,%	17,36	18,15	21,60	+ 4,24
Питома вага місцевих податків і зборів у податкових надходженнях,%	38,69	36,93	21,75	- 16,94

Джерело: побудовано за [21].

Динаміка доходів бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр. показує позитивну тенденцію до зростання. Показники доходів зросли з 26,61 млн грн до 32,41 млн грн, або на + 5,80 млн грн. Податкові надходження також характеризуються зростанням показників протягом зазначеного періоду на +6,32 млн грн з 11,94 млн грн до 18,26 млн грн. Місцеві податки та збори протягом 2020-2022 рр. зросли на +2,38 млн грн з 4,62 млн грн у 2020 р. до 7,00 млн грн у 2022 р. Питома частка місцевих податків і зборів у сукупних доходах місцевого бюджету є чималою та знаходиться в межах від 17,36% до 21,60%,

приріст склав +4,24%. Що стосується частки місцевих податків і зборів у податкових надходженнях, то протягом останніх трьох років вона іде на спад з 38,69% до 21,75%, або на – 16,94%.

У таблиці 2.4 представлено динаміку та склад місцевих податків і зборів у доходах бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр.

Таблиця 2.4

**Динаміка та склад місцевих податків та зборів у доходах бюджету
Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки			Приріст 2022р до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26,61	33,34	32,41	+ 5,80
Місцеві податки та збори, що сплачуються до місцевого бюджету, у тому числі:	4,62	6,05	7,00	+ 2,38
Податок на майно	2,55	3,82	4,65	+ 2,10
Питома вага податку на майно у доходах місцевого бюджету,%	9,58	11,46	14,35	+ 4,77
Єдиний податок	2,06	2,25	2,34	+ 0,28
Питома єдиного податку у доходах місцевого бюджету,%	7,74	6,75	7,22	- 0,52
Збір за місця для паркування	0,00	0,00	0,00	-
Питома вага збору за місця для паркування у доходах місцевого бюджету,%	0,00	0,00	0,00	-
Туристичний збір	0,00	0,00	0,00	-
Питома вага туристичного збору у доходах місцевого бюджету,%	0,00	0,00	0,00	-

Джерело: побудовано за [21].

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що у структурі місцевих податків найбільшу частку займає податок на майно. Протягом останніх трьох років показники податку на майно зросли з 2,55 млн грн у 2020 р. до 4,65 млн грн, або на +2,10 млн грн. Його частка у доходах бюджету Козлівської ОТГ варіюється від 9,58% до 14,35%.

Другим за величиною надходжень у розрізі місцевих податків та зборів є єдиний податок. Протягом аналізованого періоду єдиний податок зріс на +0,28 млн грн, з 2,06 млн грн до 2,34 млн грн.

Туристичний збір та збір за місця для паркування на території Козлівської об'єднаної територіальної громади відсутні, а отже доходів не приносять.

Відсутність місцевих зборів на території громад може бути обумовлена різними обставинами. До них можна віднести:

1. Низький рівень туризму – місцеві громади, які є не популярними туристичними напрямками, можуть не бачити потреби у запровадженні туристичного збору. Якщо туризм не є важливим елементом місцевого економічного розвитку, запровадження такого збору не має сенсу.

2. Економічна нестабільність – у громадах де економіка є не стабільною, а населення та бізнес вразливі до фінансового тягаря, може бути недоцільним запроваджувати додаткові збори.

3. Податковий тиск на громадян – якщо у громадах вже існує значний податковий тиск на населення та бізнес, то введення додатково місцевих зборів може бути неприйнятним для громадян і підприємств.

4. Фінансова автономія – наявність інших джерел фінансування у громадах, дозволяє їм не вводити місцеві збори.

5. Політичний контекст – різноманітні політичні чинники та позиція місцевої влади можуть впливати на рішення про доцільність запровадження місцевого збору.

У таблиці 2.5 наведено динаміку та склад єдиного податку у складі місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр.

Отже, з таблиці 2.5 бачимо, що частка єдиного податку у доходах місцевих бюджетів є невисокою, у той же час у місцевих податках і зборах єдиний податок займає близько 50-60% усіх надходжень.

Надходження єдиного податку у доходи місцевих бюджетів протягом 2018-2022 рр. характеризуються зростаючими показниками з 29 562,2 млн грн до 47 226,0 млн грн, приріст склав 17 663,80 млн грн.

В розрізі єдиного податку виділяють єдиний податок з фізичних осіб, єдиний податок з юридичних осіб і єдиний податок, сплачений

сільськогосподарськими товаровиробниками, у яких частка с/г виробництва за попередній звітний рік дорівнює або перевищує 75%.

Таблиця 2.5

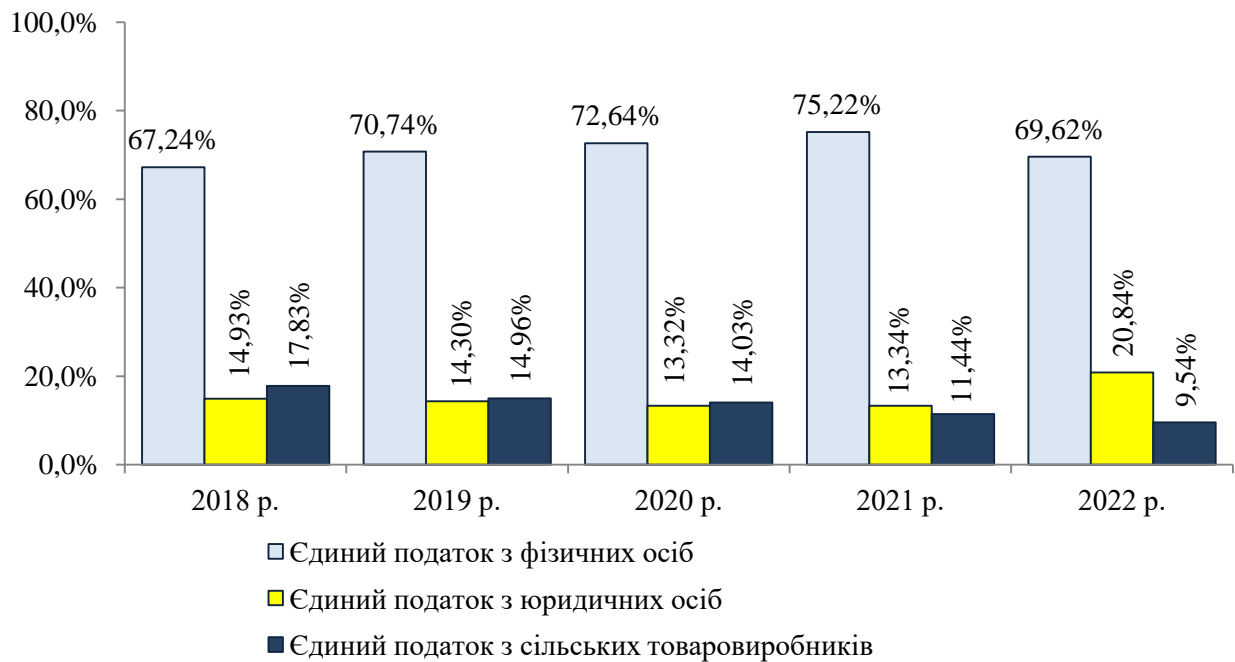
**Динаміка та склад єдиного податку у доходах місцевих бюджетів
України протягом 2018-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр., (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	- 7 324,8
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевих бюджетів, всього	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+23279,3
Єдиний податок, у тому числі:	29 562,2	35 270,2	38 030,9	46 282,3	47 226,0	+17663,80
Питома вага єдиного податку у доходах місцевих бюджетів,%	5,26	6,29	8,07	7,97	8,51	+3,25
Єдиний податок з юридичних осіб	4 416,4	5 044,3	5 066,2	6 175,3	9 844,2	+5 427,80
Питома вага єдиного податку з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	1,00	0,90	1,07	1,06	1,77	+ 0,77
Єдиний податок з фізичних осіб	19 875,6	24 952,7	27 626,5	34 813,1	32 881,1	+13005,50
Питома вага єдиного податку з фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	3,53	4,45	5,86	5,99	5,92	+ 2,39
Єдиний податок з с/г-виробників, у яких частка с/г-виробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків	5 272,1	5 273,1	5 338,1	5 293,8	4 493,6	- 778,50
Питома вага єдиного податку з с/г-виробників	0,94	0,94	1,13	0,91	0,81	- 0,13

Джерело: побудовано за [20].

Найбільша частка єдиного податку надходить від єдиного податку з фізичних осіб. Протягом аналізованого періоду показники даного податку зросли на 13 005,50 млн грн, з 19 875,6 млн грн у 2018 р. до 32 881,1 млн грн у 2022 р. Частка єдиного податку з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів становить 1,77% у 2022 р., що на 0,77% більше, аніж у 2018 р. Абсолютні

значення податку зросли з 4 416,4 млн грн до 9 844,2 млн грн, або на 5 427,80 млн грн.

Рис. 2.1. Структура єдиного податку місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр.

Джерело: побудовано за [20].

Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників серед усіх видів єдиного податку приносить найменшу частину надходжень у доходи місцевих бюджетів. Аналізований податок протягом 2018-2020 рр. зріс з 5 272,1 млн грн до 5 338,1 млн грн. Однак з 2021 р. єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників пішов на спад і у 2022 р. склав 4 493,6 млн грн. Частка податку у сукупних доходах місцевих бюджетів коливається в межах від 0,8% до 1,13%.

У цілому «...збільшення єдиного податку є досить позитивним явищем для місцевих бюджетів, адже забезпечується фінансова стабільність і здатність фінансувати програми та проекти на користь населення; виділяється більше коштів на розвиток інфраструктури, освіти, охорону здоров'я та інші соціальні програми для покращення якості життя громадян; створюється сприятливе середовище для інвестицій та підприємництва; посилюється фіскальна

автономія місцевих органів влади, надаючи їм більше контролю над реалізацією проектів на регіональному та громадському рівнях» [56, с. 92].

У таблиці 2.6 представлено динаміку та склад єдиного податку у бюджеті Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр. тис. грн.

Таблиця 2.6

Динаміка та склад єдиного податку бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Приріст 2022р до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26 615,8	33 343,9	32 414,7	+5 798,9
Місцеві податки та збори, що сплачуються до місцевого бюджету, у тому числі:	4 620,7	6 052,8	7 004,1	+ 2 383,4
Єдиний податок, у тому числі:	2 067,4	2 225,2	2 348,0	+ 47,6
Питома вага єдиного податку у доходах місцевого бюджету, %	7,77	6,67	7,24	- 0,53
Єдиний податок з юридичних осіб	0,00	12,9	40,1	+ 40,1
Питома вага єдиного податку з юридичних осіб у доходах місцевого бюджету, %	0,00	0,04	0,12	+ 0,12
Єдиний податок з фізичних осіб	832,7	980,8	1 120,6	+ 287,90
Питома вага єдиного податку з фізичних осіб у доходах місцевого бюджету, %	3,13	2,94	3,46	+ 0,323
Єдиний податок з с/г виробників, у яких частка с/г виробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків	1 234,6	1 231,4	1 187,2	- 47,40
Питома вага єдиного податку з с/г-виробників	4,64	3,69	3,66	- 0,98

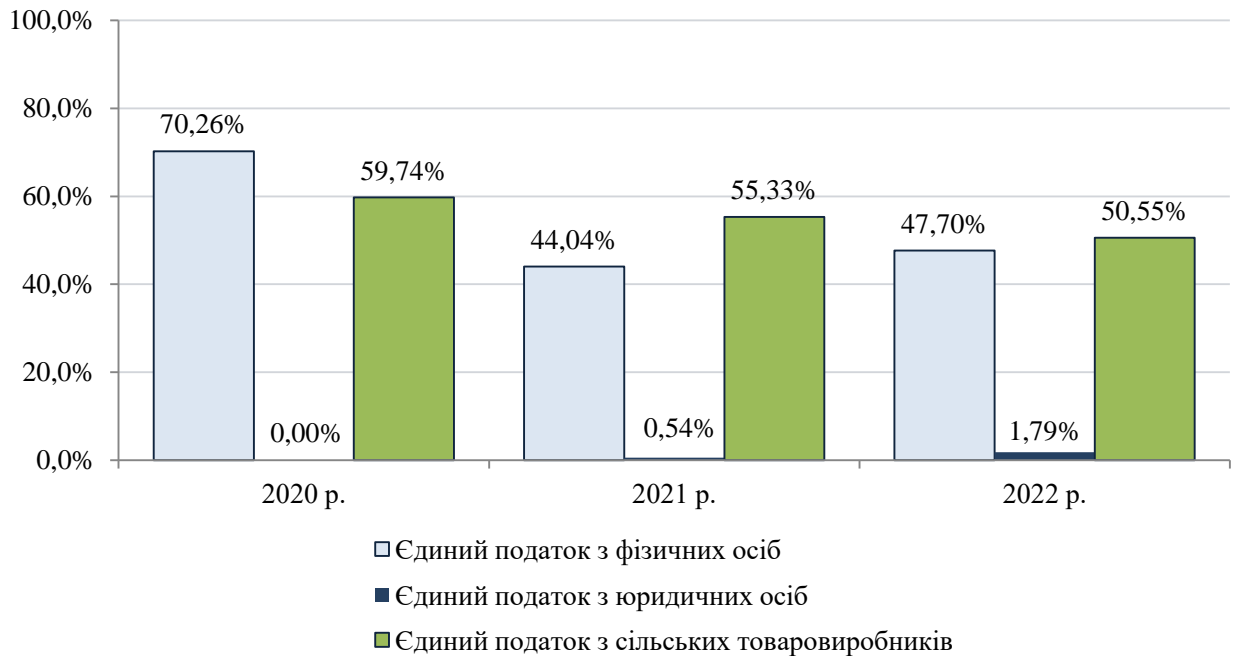
Джерело: побудовано за [21].

Із таблиці 2.6 бачимо, що єдиний податок у сукупних доходах місцевих бюджетів займає близько 8%, у той же час у складі місцевих податків і зборів його частка складає від 33% до 44%. Протягом останніх трьох років обсяги надходжень єдиного податку зросли на 280,6 тис. грн, з 2 067,4 млн грн до 2 348,0 млн грн.

Приріст єдиного податку протягом 2020-2022 рр. є доволі позитивним показником та може вказувати на зростання податкового навантаження чи підвищення обсягу господарської діяльності на території громади. В результаті

чого додаткові надходження від єдиного податку можуть бути використані для реалізації соціальних та інфраструктурних проєктів, створення умов для розвитку підприємницької діяльності та здійснювати фінансування різних програм.

Рис. 2.2. Структура єдиного податку у розрізі бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр.

Джерело: побудовано за [21].

Найбільшу частку єдиного податку складає єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників. У 2022 р. даний податок склав 1 187,2 млн грн, що на 47,40 тис. менше, аніж у 2020 р. Питома вага єдиного податку з сільськогосподарських товаровиробників у доходах бюджету Козлівської об'єднаної територіальної громади складає від 3,66% до 4,64%.

Найменші надходження бюджету Козлівської ОТГ приносить єдиний податок з юридичних осіб, який збільшився на 40,1 тис. грн порівнюючи 2022 р. із 2020 р. Так у 2020 р. надходжень єдиного податку у доходах бюджету не було, а у 2022 р. податок склав 40,1 тис. грн. Для того, щоб Козлівська громада отримувала дохід від єдиного податку з юридичних осіб органам місцевого самоврядування важливо розглянути можливості для стимулювання

підприємницької діяльності, розвитку малого бізнесу та залучення нових підприємств.

Іншим видом єдиного податку є єдиний податок з фізичних осіб. Починаючи із 2020 р. єдиний податок з фізичних осіб характеризується зростанням показників з 832,7 тис. грн до 1 120,6 тис. грн, приріст податку склав + 287,90 тис. грн. У складі доходів місцевого бюджету єдиний податок становить від 2,94% до 3,46%.

2.2. Аналіз надходжень податку на майно у сукупних доходах територіальної громади

Діяльність територіальних громад та їхній соціально-економічний розвиток більшою частиною залежить від правильно сформованого місцевого оподаткування. Оскільки надходження від місцевих податків і зборів займають чималий відсоток серед усіх надходжень до місцевих бюджетів, а також посідають одне і основних місць серед інструментів регулювання економіки.

Найбільшим «...джерелом надходжень до місцевих бюджетів є податок на майно, а саме його вид – плата за землю.

Податок на майно включає в себе декілька видів податків:

1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – податок, що стягується з власників житлової та нежитлової нерухомості.

2. Транспортний податок – податок, що стягується з власників легкових автомобілів, випуску яких минуло не більше п'яти років та середньоринкова вартість яких становила більше 375 розмірів мінімальної заробітної плати (на 01.01.2023 р. – 2 512 500,00 грн), встановленої законом станом на 1 січня звітного року.

3. Плата за землю – податок, що стягується з власників земельних ділянок та землекористувачів комунальної чи державної форми власності» [55, с. 109].

У таблиці 2.7 подано дані про динаміку та склад податку на майно у доходах місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр.

Таблиця 2.7

Динаміка та склад податку на майно у доходах місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр. , млн грн.

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр., (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	- 7 324,8
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевих бюджетів, всього	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+23 279,9
Податок на майно, у тому числі:	31 272,0	37 993,9	37 433,4	43 242,7	36 790,7	+ 5 518,7
Частка податку на майно у доходах місцевих бюджетів,%	5,56	6,78	7,94	7,45	6,63	+ 1,07
Частка податку на майно у складі місцевих податків і зборів	51,1	50,1	49,4	48,1	43,5	- 7,6
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	3 635,9	4 882,2	5 758,9	7 820,7	7 118,9	+ 3 483,0
Частка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у доходах місцевих бюджетів,%	0,64	0,87	1,22	1,34	1,28	+ 0,7
Транспортний податок	314,9	276,0	202,8	158,3	103,4	- 0,21
Частка транспортного податку у доходах місцевих бюджетів,%	0,05	0,04	0,04	0,02	0,01	- 0,04
Плата за землю	27 321,1	32 835,6	31 471,7	35 263,3	29 568,4	+ 2 247,3
Частка плати за землю у доходах місцевих бюджетів,%	4,9	5,9	6,7	6,1	5,3	+ 0,4

Джерело: побудовано за [20].

За даними поданими у таблиці видно, що податок на майно займає більшу частину усіх надходжень у складі місцевих податків і зборів та характеризується послідовним зростанням з 31,2 млрд грн у 2018 р. до 36,7 млрд грн у 2022 р., приріст склав 5,5 млрд грн.

Найбільшу частку податку на майно відіграє плата за землю, яка в свою чергу поділяється на земельний податок та орендну плату за земельні ділянки державної чи комунальної власності. Як видно, у 2018-2021 рр. надходження від плати за землю зростають з 27,7 млрд грн до 35,2 млрд грн, але у 2022 р. спостерігається їх незначне скорочення. У загальних надходженнях від місцевих податків та зборів плата за землю складає близько 30%.

Іншим видом податку на майно є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Динаміка податку протягом 2018-2022 рр. має тенденцію до зростання з 3,64 млрд грн у 2018 р. до 7,1 млрд грн у 2022 р., приріст склав 3,46 млрд грн. Найбільші надходження від податку нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки зафіксовано у 2021 р., показник якого дорівнював 7,8 млрд грн.

Транспортний податок приносить невелику частину надходжень у місцеві бюджети. Так, у сукупних доходах місцевих бюджетів, його частка коливається в межах від 0,01% до 0,05%. Протягом аналізованого періоду показники транспортного податку скоротилися у 3 рази. У 2018 р. спостерігалось найбільше значення транспортного податку та склало 0,31 млрд грн, а у 2022 р цей показник склав 0,10 млрд грн.

Отже, в цілому період 2018-2021 рр. характеризувався позитивною динамікою податку на майно. Проте у 2022 р. показник податку на майно зменшився у зв'язку із військовою агресією російської федерації проти України. У податковому законодавстві відбулися зміни щодо нарахування та сплати податку на майно. Відповідно до змін «...не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата), податок на нерухоме майно на територіях, де ведуться (велися) бойові дії або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації».

Динаміка показників надходження податку на майно у доходах місцевого бюджету представлена у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

**Динаміка та склад податку на майно у складі бюджету
Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки			Приріст 2022р до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26,61	33,34	32,41	+ 5,80
Місцеві податки та збори, що сплачуються до місцевого бюджету, всього	4,62	6,05	7,00	+ 2,38
Податок на майно, у тому числі:	2,55	3,82	4,65	+ 2,1
Питома вага податку на майно у доходах місцевого бюджету,%	9,58	11,46	14,35	+ 4,77
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,36	1,23	1,30	+ 0,94
Питома вага податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки,%	1,35	3,69	4,01	+ 2,66
Транспортний податок	0,00	0,016	0,025	+0,025
Питома вага транспортного податку у доходах місцевого бюджету,%	0,00	0,05	0,08	+0,08
Плата за землю	1,89	2,57	3,21	+ 1,32
Питома вага плати за землю у доходах місцевого бюджету,%	7,10	7,71	9,90	+ 2,80

Джерело: побудовано за [21].

Як видно з таблиці 2.8 у період 2020-2022 рр. податок на майно приносить бюджету Козлівської ОТГ щорічно від 2 до 4 млн грн. Питома вага податку на майно у доходах місцевого бюджету коливається в межах від 9,58% до 14,35%. Динаміка показників податку на майно має тенденцію до зростання, приріст податку за аналізований період склав 2,1 млн грн. Найбільші надходження у місцевий бюджет податок на майно приніс у 2022 р. – 4,65 млн грн, а найменші у 2020 р. – 2,55 млн грн.

У структурі місцевих податків і зборів, які зараховуються у бюджет Козлівської ОТГ податок на майно займає більшу частину надходжень, питома вага податку складає більш як 55% усіх надходжень місцевих податків і зборів.

У складі податку на майно найбільшу питому вагу займає плата за землю, надходження якої вказує на зростання протягом 2020-2022 рр. У доходах місцевого бюджету плата за землю складає 7-10% усіх надходжень. Як бачимо,

надходження плати за землю зростають щороку, так з 1,89 млн грн до 3,21 млн грн у 2022 р., приріст склав 1,32 млн грн.

Транспортний податок приносить бюджету Козлівської ОТГ досить малу частку доходів. У 2020 р. транспортний податок склав 0,00 грн. У 2021 р. при плані у 10 700,00 грн, транспортний податок склав 16 700,00 грн, а в 2022 р. – 25 000,00 грн. Недостатні доходи від транспортного податку можуть бути зумовлені різними причинами, такими як: неефективна система збору, зменшення обсягу автотранспорту, зниження популярності автомобільної транспортної системи та ін.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки характеризується позитивною динамікою у період 2020-2022 рр. Так, зазначений податок збільшився з 360 тис. грн у 2020 р. до 1,30 млн грн у 2022 р., приріст склав 940 тис. грн. Варто зазначити, що впровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки понесло за собою економічні переваги, стабілізуючи дохідну частину місцевих бюджетів. Динаміка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в розрізі його окремих видів за 2018-2022 рр. подана у таблиці 2.9.

За даними у таблиці можна спостерігати, що частка податку на майно, відмінне від земельної ділянки у загальній структурі доходів місцевих бюджетів є не значною та приносить від 3 до 7 млн грн щорічно. Протягом 2018-2022 рр. відбулося зростання податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки на 3 482,9 млн грн (з 3 635,7 млн грн у 2018 р. до 7 118,6 млн грн у 2022 р.). Найбільшу частку цього податку займає податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості. Частка даного податку у місцевих податках і зборах становить 4-6% усіх надходжень. Обсяги зазначеного податку протягом 2018-2022 р. зросли з 2 721,9 млн грн до 5 688,1 млн грн, приріст склав 2 966,2 млн грн.

Доречно зауважити, що за визначений період податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є

власниками об'єктів житлової нерухомості зріс на 71,9 млн грн, або на 0,01%. Частка податку у доходах місцевих бюджетів складає від 0,06 до 0,14% усіх надходжень.

Таблиця 2.9

Динаміка та склад податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у доходах місцевих бюджетів України у 2018-2022 рр., млн грн.

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр., (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	- 7 324,8
Місцеві податки та збори у доходах місцевого бюджету, всього	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+23279,3
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у тому числі:						
Податок на житлову нерухомість, сплачений юридичними особами	115,1	142,2	171,0	188,7	187,0	+ 71,9
Питома вага податку у доходах місцевих бюджетів,%	0,02	0,02	0,03	0,03	0,03	+ 0,01
Податок на житлову нерухомість, сплачений фізичним особами	391,6	554,9	684,8	835,6	448,1	+ 56,5
Питома вага податку у доходах місцевих бюджетів,%	0,06	0,09	0,14	0,14	0,08	+ 0,02
Податок на нежитлову нерухомість, сплачений юридичними особами	2 721,9	3 536,3	4 013,6	5 684,6	5 688,1	+ 2 966,2
Питома вага податку у доходах місцевого бюджету,%	0,48	0,63	0,85	0,97	1,02	+ 0,54
Податок на нежитлову нерухомість, сплачений фізичними особами	407,1	648,7	889,4	1 111,6	795,4	+ 388,3
Питома вага у доходах місцевих бюджетів,%	0,07	0,11	0,18	0,19	0,14	+ 0,07

Джерело: побудовано за [20].

Якщо розглядати динаміку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками об'єктів нежитлового майна, то в період з 2018 по 2021 р. податок зростав з 407,1 млн

грн до 1111,6 млн грн. Проте у 2022 р. показник податку пішов на спад та склав 795,4 млн грн. При цьому обсяги податку зросли на 388,3 млн грн.

Частка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений фізичними особами, які є власниками нежитлової нерухомості зросла на 0,07% при зростанні абсолютних показників на 388,3 млн грн. Питома вага податку у доходах місцевих бюджетів є досить малою і становить від 0,04% до 0,19% усіх надходжень. З 2022 р. показник має тенденцію до зменшення.

У таблиці 2.10 представлена динаміка та склад податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у доходах бюджету Козлівської ОТГ у період 2020-2022 рр.

Таблиця 2.10

Динаміка та склад податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у доходах бюджету Козлівської ОТГ у 2020-2022 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Приріст 2022р до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26 615,8	33 343,9	32 414,7	+ 5 798,9
Місцеві податки та збори у доходах місцевого бюджету, всього	4 620,7	6 052,8	6 668,8	+ 2 048,1
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у тому числі:	504,69	1 232,62	1 415,84	+ 911,15
Податок на житлову нерухомість, сплачений юридичними особами	3,34	6,27	5,13	+ 1,79
Питома вага податку у доходах місцевих бюджетів, %	0,013	0,019	0,015	+0,02
Податок на житлову нерухомість, сплачений фізичним особами	62,39	85,88	80,49	+18,10
Питома вага податку у доходах місцевих бюджетів, %	0,24	0,26	0,25	+0,01
Податок на нежитлову нерухомість, сплачений юридичними особами	274,46	970,57	1 202,47	+9 280,01
Питома вага податку у доходах місцевого бюджету, %	0,64	2,94	3,74	+3,10
Податок на нежитлову нерухомість, сплачений фізичними особами	164,50	170,23	127,75	- 36,75
Питома вага у доходах місцевих бюджетів, %	0,64	0,51	0,40	- 0,24

Джерело: побудовано за [21].

За даними таблиці 2.10 спостерігається позитивна динаміка надходжень від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у доходи бюджету Козлівської ОТГ, зокрема у 2020 р. податок склав 504,69 тис. грн, а у 2022 р. – 1 415,84 тис. грн.

Найбільшу частку у складі податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки займає зазначений податок, сплачений юридичними особами, які є власниками нежитлової нерухомості, впродовж останніх трьох років спостерігається зростання показників податку. Так, у 2022 р. показник склав 1 202,47 тис. грн, що на 9 280,01 тис. грн більше, аніж у 2020 р. У структурі місцевого бюджету аналізований податок складав від 0,64% до 3,74% усіх надходжень бюджету. Найменшу частку надходжень до бюджету Козлівської ОТГ склав податок на майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами з об'єктів житлової нерухомості – 5,13 тис. грн у 2022 р.

Варто зазначити, що обсяг податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки протягом аналізованого періоду перевиконано за рахунок зростання кількості платників податків порівнюючи із минулими роками. Так, у 2020 р. перевиконання податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки у сукупності його видів склало 144,5 тис. грн, 2021 р. – 110,2 тис. грн, а в 2022 р. – 112,8 тис. грн.

Іншим видом податку на майно є плата за землю, що включає в себе: земельний податок з юридичних осіб, орендну плату з юридичних осіб, земельний податок з фізичних осіб та орендну плату з фізичних осіб. У таблиці 2.11 зображено динаміку та склад плати за землю у доходах місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр.

Як бачимо, плата за землю є важливим бюджетоутворюючим податком в дохідній частині місцевих бюджетів. У сукупних доходах місцевих бюджетів України складає невелику частку 4,8-6,67%, проте у складі місцевих податків і зборів займає від 35% до 50% усіх їхніх надходжень.

Таблиця 2.11

**Динаміка та склад плати за землю у доходах
місцевих бюджетів України за 2018-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр., (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	- 7324,8
Місцеві податки та збори у доходах місцевих бюджетів, всього	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+ 23 279,3
Плата за землю, у тому числі:	27 321,0	32 835,7	31 471,6	35 263,3	29 568,4	+ 2 247,4
Земельний податок з юридичних осіб	8 241,2	11 488,7	10 828,8	11 815,5	9 693,9	+ 1 272,7
Питома вага земельного податку з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів, %	1,49	2,04	2,30	2,03	1,74	+ 0,25
Земельний податок з фізичних осіб	1 629,4	1 860,9	1 984,8	2 028,1	1 432,4	- 197,0
Питома вага земельного податку з фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів, %	0,28	0,33	0,42	0,34	0,25	- 0,03
Орендна плата з юридичних осіб	15 288,1	17 193,5	16 369,4	18 887,7	16 612,2	+ 1 324,1
Питома вага орендної плати з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів, %	2,71	3,06	3,47	3,25	2,99	+0,28
Орендна плата з фізичних осіб	2 162,4	2 292,5	2 288,7	2 531,9	1 829,8	- 332,6
Питома вага орендної плати у доходах місцевих бюджетів, %	0,38	0,40	0,48	0,43	0,32	- 0,06

Джерело: побудовано за [20].

Протягом 2018-2021 рр. доходи від плати за землю мали тенденцію до поступового збільшення з 27 321,0 тис. грн до 35 263,3 тис. грн. Позитивна динаміка надходжень плати за землю у доходи місцевих бюджетів вказує на здійснення правильної та ефективної системи адміністрування даного податку. Однак у 2022 р. плата за землю доходи від плати за землю зменшилися до 29 568,4 тис. грн. Причиною такого зменшення може бути зміни у складна

соціально-політична ситуація в країні, яка призвела до здійснення змін у податковому законодавстві. Так, «...з 01.01.2023 р. за земельні ділянки розташовані та територіях активних бойових дій, тимчасово окупованих територіях, плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) не нараховується та не сплачується за період з першого числа місяця, в якому було визначено щодо відповідних територій дату початку активних бойових дій або тимчасової окупації, до останнього числа місяця, в якому було завершено активні бойові дії або тимчасова окупація на відповідній території» [50].

У структурі плати за землю велику частку займає орендна плата з юридичних осіб, яка зростає щорічно, частка даного податку у розрізі окремих видів плати за землю складає близько 50%. За даним таблиці видно, що у найбільше надходжень орендної плати з юридичних осіб було у 2021 р. та склали 18 887,7 тис. грн, а найменше у 2018 р. – 15 288,1 тис. грн.

Натомість найменшу частку займає земельний податок з фізичних осіб, який у структурі плати за землю займає близько 5,5%, а у структурі доходів місцевих бюджетів від 0,25% до 0,42%. Зокрема, у 2018 р. надходження земельного податку з фізичних осіб становило 1 629,4 тис. грн, а у 2022 р. – 1 432,4 тис. грн, приріст становив -197,0 тис. грн. Земельний податок з юридичних осіб характеризується як і зростаючими показниками, так і спадаючими. Зокрема, найменші надходження податку за 2018-2022 рр. були у 2018 р. та 2022 р.

У таблиці 2.12 представлено динаміку та склад плати за землю у доходах бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр. Аналізуючи таблицю 2.12 видно, що у цілому плата за землю у доходах бюджету Козлівської ОТГ характеризується зростанням показників з 2 046,5 тис. грн у 2018 р. до 3 215,00 тис. грн у 2022 р., або на 1 168,5 тис. грн. У структурі плати за землю найбільшу частку займає орендна плата з юридичних осіб, близько 70%. Так, за аналізований період спостерігається збільшення орендної плати з юридичних осіб з 1 055,3 тис. грн у 2018 р. до 2 188,9 тис. грн у 2022 р.

Таблиця 2.12

**Динаміка та склад плати за землю у доходах бюджету
Козлівської ОТГ у 2020-2022 рр., тис. грн.**

Показники	Роки			Приріст 2022 р. до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26 615,8	33 343,9	32 414,7	+ 5 798,9
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевого бюджету, всього	4 620,7	6 052,8	7 004,1	+ 2 383,4
Плата за землю, у тому числі:	2 046,5	2 568,6	3 215,00	+ 1 168,5
Земельний податок з юридичних осіб	508,4	598,4	29,8	- 478,6
Питома вага земельного податку з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	1,91	1,79	0,09	- 1,82
Земельний податок з фізичних осіб	464,7	431,2	975,6	+ 510,9
Питома вага земельного податку з фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	1,75	1,29	3,01	+ 1,26
Орендна плата з юридичних осіб	1 055,3	1 509,1	2 188,9	+ 1 133,6
Питома вага орендної плати з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	4,11	4,57	7,01	+ 2,90
Орендна плата з фізичних осіб	20,1	38,9	20,7	+ 0,60
Питома вага орендної плати у доходах місцевих бюджетів,%	0,07	0,11	0,06	- 0,01

Джерело: побудовано за [21].

Суттєве зменшення зазнав земельний податок з юридичних осіб. У 2020 р до бюджету Козлівської ОТГ надійшло 508,4 тис. грн, у 2021 р – 598,4 тис. грн, а у 2022 р. всього лиш 29,8 тис. грн.

Слід зазначити, що у 2022 р. земельний податок з юридичних осіб виконаний на 4,97% , при плані у 600 тис. грн у місцевих бюджет надійшло 29,8 тис. грн. Причиною такого різкого зменшення став продаж Козлівського МПД ДП «Укрспирт». Натомість земельний податок з фізичних осіб збільшився на 510,9 тис. грн, з 464,7 тис. грн у 2018 р. до 975,6 тис. грн у 2022 р.

Для аналізу динаміки та складу транспортного податку у доходах місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр. використаємо таблицю 2.13. Надходження транспортного податку впродовж останніх років характеризується суттєвим зменшенням на 211,5 тис. грн (з 314,9 тис. грн у 2018 р. до 103,4 тис. грн у 2022 р.) за рахунок зменшення кількості

оподаткованих транспортних засобів при незмінних ставках транспортного податку. У структурі доходів місцевих бюджетів транспортний податок займає досить малу частину і є в межах від 0,01% до 0,05%.

Таблиця 2.13

**Динаміка та склад транспортного податку у доходах місцевих бюджетів
України протягом 2018-2022 рр., млн грн.**

Показники	Роки					Приріст 2022/ 2018 рр. (+/-)
	2018	2019	2020	2021	2022	
Доходи місцевих бюджетів, всього	562 421,8	560 531,3	471 481,9	580 746,5	555 097,0	- 7 324,8
Місцеві податки та збори, що сплачуються у доходи місцевих бюджетів, всього	61 025,7	73 575,6	75 686,3	89 896,6	84 305,0	+ 23 279,3
Транспортний податок, у тому числі:	314,9	276,0	202,8	158,3	103,4	- 211,5
Транспортний податок з фізичних осіб	176,0	151,1	93,3	59,0	27,1	- 148,9
Питома вага транспортного податку з фізичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	0,03	0,02	0,01	0,01	0,004	- 0,026
Транспортний податок з юридичних осіб	138,9	124,9	109,5	99,3	76,2	- 62,7
Питома вага транспортного податку з юридичних осіб у доходах місцевих бюджетів,%	0,02	0,02	0,02	0,01	0,01	- 0,01

Джерело: побудовано за [20].

У структурі транспортного податку виділяють транспортний податок з фізичних осіб і транспортний податок з юридичних осіб. Так, транспортний податок з фізичних осіб у 2022 р склав 27,1 тис. грн, що на 148,9 тис. грн менше ніж у 2018 р. Транспортний податок з юридичних осіб у 2022 р. склав 76,2 тис. грн, що майже вдвічі менше, ніж у 2018 р.

Транспортний податок у бюджеті Козлівської селищної територіальної громади займає досить невелику частку. У загальних доходах місцевого бюджету він складає від 0,04% до 0,07% усіх його надходжень. Аналізуючи

транспортний податок за останні три роки спостерігається його збільшення на 25 000 грн з 0,00 грн у 2020 р. до 25 000,00 грн у 2022 р.

Таблиця 2.14

Динаміка та склад транспортного податку у доходах бюджету Козлівської ОТГ протягом 2020-2022 рр., тис. грн.

Показники	Роки			Приріст 2022р до 2020 р., (+/-)
	2020	2021	2022	
Доходи місцевого бюджету, всього	26 615,8	33 343,9	32 414,7	+5 798,9
Місцеві податки та збори у доходах місцевого бюджету, всього	4 620,7	6 052,8	7 004,1	+ 2 383,4
Транспортний податок, у тому числі:	0,0	16,7	25,0	+ 25,0
Транспортний податок з юридичних осіб	0,00	16,7	25,0	+ 25,0
Питома вага транспортного податку у доходах місцевого бюджету,%	0,00	0,04	0,07	+0,07

Джерело: побудовано за [21].

Збільшення «...транспортного податку може бути зумовлене різними причинами, такими як:

- збільшення обсягу транспорту;
- зміни у оподаткуванні транспортного засобу на місцевому рівні;
- необхідність покриття боргів або дефіциту. Тобто, якщо громада має борги або дефіцит бюджету, вона може вводити нові або збільшити існуючі податки для забезпечення фінансової стабільності та погашення боргів;
- фінансові потреби громади. У разі якщо у громади є фінансові потреби, то вона може потребувати додаткові кошти для підтримки та розвитку інфраструктури, включаючи дорожню мережу» [43, с. 192].

Отже, на сьогодні попри те, що податок на майно збільшується з кожним роком він має досить значні проблеми в системі його адміністрування в Україні, до них відносять:

- складність оцінки майна, особливо це стосується нерухомого майна та великої кількості рухомого майна;

- відсутність актуальних даних про майно протягом деякого часу, що може призвести до збільшення помилок у визначенні вартості майна;
- надмірні фіскальні та недостатні регульовані властивості податку на майно;
- базою для нарахування податку на майно досі залишається площа об'єкта нерухомості, а не ринкова вартість нерухомості;
- намагання власниками майна ухилятися від оподаткування, приховуючи або знижуючи вартість свого майна;
- інформація про майно розпорошена і надходить з різних джерел, що може ускладнювати її оцінку та управління;
- недостатньо автоматизовані системи управління податку на майно, що збільшує адміністративне навантаження і ризик виникнення помилок;
- існування податку на нерухомість може вплинути на соціальну спрямованість, це може призвести до соціальних проблем, особливо якщо власники нерухомості з низькими доходами оподатковуються на однакових умовах.

Висновки до розділу 2

За результатами проведеного аналізу формування дохідної бази місцевих бюджетів України та бюджету Козлівської об'єднаної територіальної громади за рахунок місцевих податків та зборів нами були зроблені наступні висновки. Так, показники місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України протягом 2018-2022 рр. показують тенденцію до зростання на 23 279,3 млн грн, з 61 025,7 млн грн у 2018 р. до 84 305,0 млн грн у 2022 р. Їх частка у доходах місцевих бюджетів у 2022 р. становила 15,1%, що на 4,38% більше, аніж у 2018 р. У податкових надходженнях питома вага місцевих податків і зборів характеризується спадаючими відносними величинами на – 5,0%, з 26,2% до 21,2%

В структурі місцевих податків і зборів саме податки займають більшу їх частину. Найбільшими за обсягами надходжень податками є податок на майно та єдиний податок.

Єдиний податок протягом аналізованого періоду характеризувався зростаючими показниками з 29 564,2 млн грн у 2018 р. до 47 226,0 млн грн у 2022 р., приріст податку склав +17 661,8 млн грн. Питома вага єдиного податку у доходах місцевих бюджетів складає від 5,25% до 8,50%. У структурі єдиного податку виділяють єдиний податок з фізичних осіб, єдиний податок юридичних осіб та єдиний податок з сільських товаровиробників. Саме єдиний податок з фізичних осіб складає більше як 65% усіх надходжень від єдиного податку.

Податок на майно у складі доходів місцевих бюджетів займає не більше як 8%, проте у складі місцевих податків і зборів його частка варіюється в межах від 43,5% до 51,1%. Протягом останніх п'яти років податок на майно мав тенденцію до збільшення на 5 518,7 млн грн порівнюючи 2022 р. із 2018 р. Податок на майно складається із податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку та плати за землю. У складі податку на майно близько 90% припадає на плату за землю.

Місцеві збори поділяються на збір за місця для паркування та туристичний збір. Аналізуючи динаміку місцевих зборів, видно, що їх показники протягом 2018-2022 рр. зростають. У розрізі місцевих зборів більше як 60% припадає на туристичний збір. Показники туристичного збору у 2022 р. становили 186,4 млн грн, що у два рази більше за надходження збору за місця для паркування транспортних засобів, який склав 101,7 млн грн.

Досліджуючи практику виконання дохідної бази бюджету Козлівської об'єднаної територіальної громади за рахунок місцевих податків і зборів протягом 2020-2022 рр. спостерігається її зростання на 5,80 млн грн.

Показники місцевих податків та зборів зросли з 4,62 млн грн до 7,00 млн грн, або на + 2,38 млн грн. Питома вага місцевих податків та зборів у доходах місцевому бюджеті коливається в межах від 17,36% до 21,60%, а у податкових надходженнях – від 21,75% до 38,69%.

У структурі місцевих податків і зборів більше як 55% займає податок на майно, який протягом 2020-2022 рр. характеризувався зростаючими показниками. Так, податок на майно зріс на +2,10 млн грн, з 2,55 млн грн до 4,65 млн грн. У розрізі податку на майно понад 65% складає плата за землю.

Надходження єдиного податку протягом зазначеного періоду зросли на +0,28 млн грн. У складі єдиного податку найбільшу його частку складає єдиний податок з сільських товаровиробників.

Що стосується місцевих зборів, то за рішенням органів місцевого самоврядування на території Козлівської громади місцеві збори не встановлюються.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

3.1. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливість його застосування в Україні

Сьогодні місцеві податки та збори в Україні виступають вагомим інструментом в системі фіскального регулювання та є значним джерелом доходів місцевих бюджетів. Прийняття Податкового кодексу України та неодноразові зміни податкових та митних органів в Україні суттєво вплинули на розвиток місцевого оподаткування. В результаті ці зміни призвели до суттєвої реорганізації структури доходів місцевих бюджетів і скасування деяких видів місцевих податків та зборів (наприклад, комунального податку, ринкового збору, збору за видачу на розміщення об'єктів торгівлі), які раніше становили основну частину надходжень до місцевих бюджетів.

Скасування деяких видів податків та зборів супроводжувалося запровадженням нових податків і зборів, таких як податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, збір за місця для паркування транспортних засобів, єдиний податок та туристичний збір.

Проте, діюча система місцевих податків та зборів і досі залишається недовершеною та не відповідає принципам Європейської хартії місцевого самоврядування. В тому числі, значною проблемою є те, що місцеві податки і збори, встановлені на законодавчому рівні не завжди враховують можливості платників податків і тим самим не виконують стимулюючу функцію. В результаті це може порушувати принципи єдності, достовірності, наочності бюджетного устрою, повноти, гласності.

Отже, система місцевих податків і зборів в Україні потребує подальшого вдосконалення та приведення у відповідність до міжнародних стандартів і принципів місцевого самоврядування.

Місцеві податки та збори відіграють важливу роль у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування як в Україні, так і в іноземних країнах. Роль місцевих податків і зборів у розвинених країнах відзначається їхньою значною питомою вагою в загальних надходженнях місцевих бюджетів, зокрема: «...у Франції – 40%, у Данії – 52%, у Німеччині – 47%, у Японії – 34%, у Швейцарії – 45%, у Іспанії – 33%, у Великобританії – 37%, у Фінляндії – 33%, у Норвегії – 42%, у Сполучених Штатах Америки – 60%, у Австрії – 73%» []. Для переважної більшості країн передбачена можливість застосування багатьох місцевих податків: у Франції – понад 40, у Німеччині – 55, у Італії – близько 60, у Бельгії – близько 100» [1, с.9]. У порівнянні з колишніми соціалістичними країнами, де власні кошти у формі місцевих податків та зборів становлять доволі невелику питому вагу у доходах місцевих бюджетів.

У країнах з розвинутою економікою, місцеві податки та збори можна згрупувати в декілька груп:

1. Власні місцеві податки, тобто ті, які встановлюються місцевими органами самоврядування і справляються лише на території конкретного місцевого товариства. Сюди входять різні прямі і непрямі податки, такі як: податок на майно, земельний податок, особистий податок на дохід, акцизи на місцевому рівні тощо.

2. Надбавки до державних податків, що використовуються для формування доходів місцевих бюджетів та відрахування від державних податків, які залишаються в місцевих бюджетах.

3. Плата за послуги, які надаються органами місцевого самоврядування. Це може включати оплату за електроенергію, газ, водопостачання, каналізацію, послуги зв'язку та інші послуги.

4. Екологічні податки, тобто ті податки, які відображають політику місцевих органів самоврядування у сфері охорони навколишнього середовища.

Вони спрямовані на стимулювання екологічно чистих практик та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Місцеві податки та збори використовуються на різних рівнях місцевого самоврядування, але конкретні види податків та зборів, а також способи їх використання можуть мати відмінності в залежності від законодавства регіону чи країни. Кожний рівень влади може встановлювати свої податки та збори відповідно до потреб та завдань свого регіону чи громади. Зокрема: «...у Сполучених Штатах Америки місцеві податки встановлюються штатами, у Швейцарії – кантонами та громадами, у Франції – комунами, регіонами та департаментами» [18, с.136].

Головною «...особливістю місцевих податків та зборів більшості країн з розвинутою економікою є їх регресивність, тобто частка податків і зборів відносно сукупного доходу зменшується, при зростанні доходів. Іншими словами, платники податків з вищим рівнем доходів сплачують менший відсоток своїх доходів у вигляді місцевих податків у порівнянні з тими, у кого доходи нижчі. Водночас, в окремих країнах використовуються прогресивні ставки оподаткування. Мається на увазі, що чим вищий рівень доходів у платників податків, тим вищий відсоток своїх доходів у вигляді місцевих податків буде сплачено» [6, с. 67]. Наприклад, це застосовується до оподаткування особистого майна таких країн, як: Сполучені Штати Америки, Норвегія, Іспанія, Франція, Канада та Швеція.

На сьогодні сформувалися принципи функціонування інституту місцевого оподаткування в європейських країнах. Відтак, до них відносять:

1. справедливий розподіл тягаря місцевих податків, передбачає стягнення податків від громадян з урахуванням їхньої платоспроможності;
2. транспарентність податкового тягаря, передбачає, що податки мають бути зрозумілі для фізичних та юридичних осіб, які платниками податків;
3. право органів місцевого самоврядування на зміни, тобто встановлювати або змінювати обсяги місцевих податків, враховуючи потреби і можливості громад;

4. еластичність, тобто здатність органів місцевого самоврядування коригувати обсяги податкових надходжень залежно від зміни рівня витрат та інших факторів;

5. підтримка соціальних груп, місцеві податки та збори повинні бути спрямовані, щоб не тільки не погіршувати становище соціальних груп, а й запобігти економічним нерівностям.

Досить цікавий випадок місцевого оподаткування зустрічається у Франції, де податки займають значну частку у фінансуванні місцевих бюджетів та забезпеченні місцевих послуг. Це пов'язано з історичним розвитком політичної системи та економіки країни. У порівнянні з іншими країнами, у Франції існує досить строгий поділ податків, які надходять з бюджету центрального рівня до місцевих бюджетів. Цей підхід супроводжується принципами самофінансування і бездефіцитності місцевих бюджетів, а це означає, що громади повинні спиратися на власні доходи і ресурси для фінансування своїх видатків.

У системі місцевих податків Франції виділяють чотири податки, які приносять доходам місцевих бюджетів значну частину надходжень. До них відносять: «...земельний податок на незабудовані ділянки, професійний податок, земельний податок на забудовані ділянки та податок на житло. Зокрема, від сплати земельного податку звільнені об'єкти державної власності, такі як державні будівлі, земельні ділянки тощо. Він не підлягає стягненню з фізичних осіб, які досягли 75-ти річного віку, а також з осіб, які отримують спеціальну допомогу по інвалідності або допомогу з громадських фондів» [44, с. 193].

Податкова система Іспанії «...базується на федеральній, регіональній та місцевій системах оподаткування. Регіональні податки відрізняються у кожному регіоні, але основними регіональними податками є: податок на власність, податок на успадковане майно, податок на гру «Бінго» і гральний бізнес, податок на водогін і водо забезпечення. Проте, понад 12% доходів регіональних бюджетів формується за рахунок групи майнових податків, до

яких включаються податки на власність та податки на успадковане майно» [27, с. 33]. Зважаючи на федеративну структуру Іспанії, регіональні уряди мають певну автономію щодо встановлення ставок та правил оподаткування для цих податків.

Відповідно до Закону Іспанії «Про місцеві фінанси» місцеві органи самоврядування стягують п'ять видів податків. До них включають: «...податок на нерухомість; податок на бізнес; податок на транспортні засоби; податок на будівлі; податок на зростання вартості землі в містах» [59, с. 29].

Податкова політика Німеччини базується на доволі складній «...системі федеральних, штатових (земель) і місцевих податків. Німеччина відома всім як країна з високою рівністю доходів і розширеною системою соціальних послуг. В країні існує система прогресивного доходу фізичних осіб, яка має кілька ставок, що залежить від рівня доходів» [39, с. 97]. Федеральна система Німеччини дозволяє штатам (землям) встановлювати власні регіональні податки, одним із найважливіших таких податків є податок на нерухомість (земельний податок), що стягується на рівні муніципалітетів. Загалом, податкова політика Німеччини орієнтована на забезпечення рівних умов серед громадян і підприємств, а також на фінансування різного роду соціальних програм та загальних витрат.

Важливим джерелом фінансування місцевих бюджетів у Німеччині виступає поземельний податок, що стягується з власників земельних ділянок. «Поземельний податок є одним із основних податків, який забезпечує фінансування місцевих органів влади. Податок застосовується до земельних ділянок в сільських та лісових господарствах, а також до земельних ділянок, призначених для забудови. Розмір податку залежить від різних факторів, включаючи місцезнаходження ділянки, її розмір та оціночну вартість» [57, с. 54].

В Італії податкова система є досить складна і розгалужена. Місцеві органи влади мають певні повноваження щодо встановлення та скасування місцевих податків. Проте, існують обмеження щодо максимальних ставок цих

податків, таким чином забезпечується певний рівень однорідності і обмеження можливості муніципалітетів встановлювати занадто високі податки, які можуть відлякувати бізнес та інвесторів. Податки, які стягуються на місцевому рівні в Італії можуть включати податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухомість, податок на рекламу, а також інші місцеві збори. Саме муніципалітети встановлюють ставки податків, але з урахуванням максимальних обмежень, передбачених центральними органами влади.

У Швеції місцеві бюджети формуються за рахунок податків і зборів. Слід відмітити, що гарантії автономії для муніципальних органів влади, згідно з якими держава надає високу політичну та фінансову автономію органам муніципальної влади прописані в Конституції країни. Однак, використовуючи принцип рівності надання суспільних послуг у країні, встановлення стандартів національного рівня забезпечується центральним урядом.

Муніципалітети Швеції мають певну ступінь фінансової автономії та можуть встановлювати ставки податків та зборів, враховуючи потреби населення та розвиток регіону. Податкова система Швеції забезпечує встановлення національних стандартів і зобов'язань для муніципалітетів, щоб забезпечити рівномірний доступ до послуг та соціальної справедливості по всій країні. Таке поєднання муніципальної автономії та національних стандартів допомагає забезпечити високий рівень якості життя для всіх громадян Швеції та впорядкований розвиток країни.

Що стосується податкової політики Канади, то вона «...характеризується фіскальним федералізмом і полягає в поділі податкових повноважень між федеральним урядом та провінційними урядами. Ця система забезпечує баланс між централізацією та децентралізацією, дозволяючи провінціям мати власну фіскальну автономію та адаптувати соціальну політику відповідно до своїх потреб, водночас забезпечуючи федеральному уряду засоби для фінансування загальнодержавних програм» [37, с. 22].

Фіскальний федералізм у Канаді допомагає забезпечити баланс між провінційною автономією, забезпеченням стандартів послуг та програм

національного рівня, забезпечуючи високий рівень соціальної справедливості та обслуговування всіх канадців.

Варто звернути увагу на те, що більшість країн світу використовують «... податок на нерухоме майно, як важливе джерело доходів місцевих бюджетів. До прикладу, у Великій Британії цей податок відіграє важливу роль у фінансуванні місцевих органів влади та надає можливість забезпечувати необхідні ресурси для надання послуг на місцевому рівні. Податок на нерухоме майно забезпечує близько 100% дохідної частини місцевих бюджетів» [46, с. 139].

Розглянутий досвід місцевого оподаткування зарубіжних країн світу, вказує на високий ступінь самостійності у запровадженні та встановленні механізму справляння податків. Зарубіжні країни, такі як Франція, Іспанія, Німеччина, Швеція та інші надають муніципалітетам високий рівень автономії в питаннях місцевого оподаткування. Це дає змогу муніципалітетам призначати податки, встановлювати ставки і визначати механізми їх стягнення відповідно до конкретних місцевих потреб та обставин.

У той же час, в Україні місцеві органи самоврядування мають обмежену автономію у сфері місцевого оподаткування і велика частина місцевих податків та зборів встановлюються центральними органами влади.

Беручи за увагу позитивний досвід розвинутих країн у сфері місцевого оподаткування він вказує на необхідність застосування різноманітних та гнучких фіскальних інструментів в українській системі місцевих податків та зборів, що дозволить місцевим органам влади адаптувати свою фінансову політику до потреб та умов їх територій, сприяючи більш ефективне функціонування системи місцевих фінансів.

Важливою складовою також є врахування особливостей реалізації адміністративних та бюджетних реформ при розробленні системи місцевих податків та зборів. Що включає в себе здатність враховувати потреби, ресурси, економічний потенціал, можливості різних територіальних громад, в результаті

чого значно покращиться рівень задоволення потреб громад та забезпечиться ефективний їх розвиток.

Наступним аспектом є забезпечення балансу між самостійністю місцевості та загальними національними цілями. Територіальні громади повинні мати достатню автономію задля прийняття рішень щодо місцевого оподаткування, проте ці рішення слід узгоджувати із загальнонаціональною політикою на стратегією. Такий баланс може позитивно вплинути на розвиток громади та на забезпечення рівноваги в системі місцевого оподаткування.

Отож, успішне запровадження різноманітних місцевих податків та зборів на прикладі зарубіжних країн з розвинутою економікою може значно покращити фінансову самодостатність територіальних громад в Україні та сприяти розвитку на їх територіях. Досить важливо вивчати та запроваджувати досвід із розвинутих країн у контексті місцевого оподаткування задля досягнення ефективної та сталої системи місцевих фінансів в Україні.

3.2. Шляхи підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків і зборів в Україні

У сучасних умовах нестачі фінансових ресурсів в органів місцевого самоврядування та відсутності стабільності їхніх джерел доходу в Україні, актуальність проблеми щодо вдосконалення системи місцевих податків і зборів постає надзвичайно гостро. Ефективне утворення місцевих фінансів у країні є одним з ключових факторів для стабілізації економічної ситуації. Цей процес здатний перетворити територіальні громади, які отримують дотації в суб'єкти, які здатні самостійно, лише за рахунок власних доходів вирішувати різного роду питання в соціально-економічній сфері. У той же час розвинених країнах світу муніципалітети, які опираються на власні фінанси, виступають стабілізаторами соціального та політичного порядку, фінансової та економічної ситуації у державі.

Чинна система місцевого оподаткування в Україні сьогодні не здатна у повному обсязі забезпечити виконання цілей державної політики, вимог та цілей платників податків. Ряд недоліків, допущених при її створенні, призвели до того, що «...податки не виконують повноцінно як фіскальної, так і стимулюючої функції. Сфера матеріального виробництва фактично пригнічена податками, що призводить до зменшення оподатковуваних оборотів та відповідно до скорочення бюджетних надходжень. Унаслідок чинна податкова система, замість того, щоб стимулювати виробництво спричиняє його скорочення та практично не наповнює доходи бюджету» [2, с. 103; 58, с. 53].

Основним джерелом фінансування місцевих бюджетів повинні виступати місцеві податки та збори, проте у нестабільній економічній ситуації їхнє фіскальне значення може бути сумнівним. Таким чином, вивчення проблемних аспектів функціонування системи місцевих податків і зборів та визначення напрямів його вдосконалення набувають важливості в умовах проведення процесів фіскальної децентралізації.

Одним із найбільш вагомих елементів системи місцевого оподаткування потенційно вважають податок на майно, що здатний забезпечити значний обсяг надходжень до бюджетів різного рівня. У багатьох країнах світу «... податок на майно становить від 1% до 3% усіх загальних податкових надходжень, а у власних надходженнях місцевих бюджетів коливається в межах від 10% до 87%. У той же час, механізм оподаткування податку на майно в Україні не тільки не забезпечує значних фіскальних надходжень до місцевих бюджетів, але також у багатьох аспектах не відповідає критеріям соціальної справедливості» [36, с. 119].

Особливу увагу слід зосередити на функціонування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. У законодавчому визначенні бази оподаткування використовується універсальний підхід до встановлення частини нерухомості, яка не підлягає оподаткуванню. Зокрема, в незалежності від категорій платників та їхніх фінансових станів, база оподаткування об'єкта житлової нерухомості зменшується на певну кількість квадратних метрів

відповідно до визначених норм: для квартир – 60м², для будинків – 120м², для різних типів нерухомості – 180 м².

Незважаючи на те, що надання пільг з податку на нерухоме майно відповідає практиці інших розвинутих країн, в Україні існує дискусія щодо підходу їх надання. Перш за все, «...універсальний принцип визначення частини нерухомості, що не оподатковується не враховує принцип соціальної справедливості, оскільки не залежить від фінансового стану платника. Наступним недоліком є те що, законодавчі норми щодо незастосування пільг для власників нерухомості, використаної для отримання прибутку, хоч і теоретично обґрунтовані, проте на практиці можуть бути недостатньо реалізованими через характер мало здійсненої декларації» [38, с. 121]. Для удосконалення системи надання пільг з податку на нерухоме майно необхідно:

- забезпечити об'єктивність та прозорість у наданні пільг;
- розглянути можливість встановлення пільг у залежності від специфіки нерухомості, такої як призначення для приватного проживання, комерційної діяльності чи використання для громадських потреб;
- залучати громадськість до процесу прийняття рішень щодо надання пільг для забезпечення максимальної відповідності інтересам громади;
- враховувати пільги для власників нерухомості, які використовують нерухомість для інвестицій або реконструкцій з метою розвитку.

Найбільш обговорюваним аспектом податку на нерухомість, відмінне від земельної ділянки є підхід щодо визначення бази оподаткування, якою відповідно до законодавства виступає площа об'єкта нерухомого майна. Практика, яка «...визначає базу оподаткування за площею нерухомості, створює не рівні умови для власників нової чи краще розташованої нерухомості порівняно з власниками майна із великим ступенем зносу або ж не дуже хорошим місцем розташування» [13, с. 51].

Один із варіантів компромісу, який сприятиме збільшенню справедливості в системі оподаткування нерухомості, полягає «...у застосуванні коригуючих коефіцієнтів, при встановленні бази оподаткування.

Відтак, коригуючі коефіцієнти враховують місцезнаходження об'єкта (чи це буде сільська чи міська місцевість, центр чи окраїна населеного пункту). Однак, в стратегічному плані доцільно розглядати перехід до визначення оподаткування в основі якої вартість нерухомого майна, що створить можливість у повній мірі забезпечувати принцип соціальної справедливості у системі оподаткування та попереджати діяння власників, спрямованих на зменшення обсягу платежів. У випадку надання податкових пільг слід використовувати індивідуальний підхід, який враховує неоподатковувану площу для кожного жильця та на додаток загальний норматив для сім'ї» [4, с. 19].

Ключовим аспектом фіскальної політики, спрямованої на максимізацію надходжень до місцевого бюджету виступає удосконалення системи транспортного податку в Україні. Замислений як «...податок на розкіш, транспортний податок сьогодні не лише недостатньо реалізує свою первинну мету, а й фактично залишається непомітним як джерело надходжень до бюджету» [42, с. 150]. Причини такої неспроможності обумовлені недоліками у визначенні ключових елементів, таких як групи платників, об'єкти оподаткування та розміри самого податку.

Аналізуючи встановлені «...норми транспортного оподаткування, важливо відзначити їхню неоднозначність. З однієї сторони, включення урядом переліку торгових марок та вартостей транспортних засобів для оподаткування може здаватися надто регульованим підходом. Проте, при урахуванні значних ризиків корупції в оцінці вартості майна даний підхід до організації оподаткування транспортного податку може бути обґрунтованим» [19, с. 703]. Тим не менше, є суттєві застереження щодо встановлених норм, що обмежують коло платників податку, оскільки вони можуть бути занадто ліберальним у відношенні заможних верств населення.

Беручи за увагу методологію Організації економічного співробітництва та розвитку, яка «...визначає рівень доходу середнього класу як 1,5-2,0 розміру середньої заробітної плати, в Україні до цього класу відносяться громадяни з

доходом від 24 до 32 тис. грн. З урахуванням цих показників і того, що переважна більшість легкових автомобілів в Україні вартістю від 10 до 20 тис. доларів, можна стверджувати, що автомобілі вартістю до 30 тис. доларів вважаються показником середнього класу. Для прикладу, сім'я, що складається із двох працездатних осіб та відноситься до середнього класу, виділяючи близько 20% бюджету, зможе придбати автомобіль орієнтовно через 10 років» [3, с. 17].

Враховуючи обґрунтовані дані, слід розглянути зниження порогу оподаткування автомобілів податком на транспорт до 150 мінімальних заробітних плат, що за теперішнім валютним курсом складає близько 28 тис. доларів. Варто також обґрунтувати ставку податку, що не прив'язана до такого як прожитковий мінімум чи мінімальна заробітна плата. Рекомендується «..прив'язати ставку транспортного податку до розміру мінімального стандарту оплати праці і закріпити її на рівні 5 мінімальних заробітних плат, що у 2023 р. складає 33 500 грн. Далі, забезпечивши об'єктивність у розрахунку вартості транспортного засобу для оподаткування, слід розглянути можливості щодо встановлення прогресивного оподаткування транспортного податку для підвищення його регулюючого впливу та отримання додаткового фіскального ефекту для місцевих бюджетів» [16, с. 17; 61, с. 297].

В умовах економічної та фінансової нестабільності в Україні питання ефективного оподаткування плати за землю постає доволі гостро. Удосконалення системи справляння плати за землю вимагає суттєвих змін, оскільки даний податок може стати значним джерелом фінансових ресурсів для різних рівнів бюджетів та сприяти ефективному використанню земельних ресурсів.

Особливу увагу доцільно звернути на складові елементи плати за землю, такі як розмір податкових ставок та перелік пільг, які сьогодні практично мінімізують його можливості як інструмента фіскального впливу на соціальний добробут. Податковим кодексом України визначено перелік категорій населення, що звільняються від сплати земельного податку. Проте, через

категоріальний підхід до формування списку осіб, що мають право на пільги (не враховуючи їхній матеріальний стан), для забезпечення екітабельності оподаткування для інших груп платників, розмір використання пільг обмежується, зокрема, «...для введення особистого селянського господарства до 2 га, а також для використання земельної ділянки у розмірах від 0,1 га до 0,25 га для будівництва та обслуговування житлового будинку та інших цілей. Завдяки використанню цих норм обмежується кількість осіб, які мають обов'язок сплачувати плату за землю в Україні, що позбавляє саму ідею пільги як потенційного інструмента надання деяких переваг платникові податку. У результаті це призводить не лише до втрат у дохідній частині бюджету, але й до невинновданого збагачення власників за рахунок невикористаного резерву доходів бюджету» [15, с. 47].

Важливо відзначити наявність широкого кола платників податку, які фактично користуються пільгами з плати за землю через неправильний облік земель. Не дивлячись на досить поширену думку, що перевагою земельного оподаткування є складність приховати власність землі, що забезпечує повноту у сплаті податку, на практиці, основним фактором для настання податкового зобов'язання є присутність відповідної земельно-кадастрової документації. У зв'язку з «...недостатньою інвентаризацією земельних ділянок та відсутністю необхідних документів у багатьох власників та орендарів землі, чимала кількість потенційних платників земельного податку фактично виключена із сфери податкового оподаткування без належного обґрунтування. Внаслідок цього відбувається не тільки втрата суттєвих надходжень до місцевих бюджетів, але й порушуються засади загальності оподаткування» [17, с. 80].

Розглядаючи розмір податкових ставок плати за землю, то згідно із законодавством органи місцевого самоврядування мають право встановлювати самостійно ставки плати за землю, у межах встановлених Податковим кодексом України. Зокрема: «...для лісових земель – не більше 0,1% від їх нормативної грошової оцінки та за земельні ділянки, що знаходяться в постійному користуванні суб'єктів господарювання (окрім державної і комунальної форми

власності), - в розмірі не більше 12% від їх нормативної грошової оцінки» [47] . Проте, слід зауважити, що у переважній більшості територіальних громад розміри ставок плати за землю визначені на рівні, який суттєво менший за максимальні значення, що має достатньо негативні соціальні та фіскальні наслідки.

У розрізі плати за землю, окремий вплив на економічний стан населення має регулювання розміру орендної плати, впливаючи на рівень їхніх доходів. У практиці багатьох орендарів ставки орендної плати за земельні ділянки перевищують мінімальний граничний рівень, що призводить до зростання доходів власників. Проте, наявні проблеми, такі як відсутність ефективних об'єднань власників землі та присутність локальних монополій орендарів, обмежують ріст вартості оренди для фізичних осіб. Це особливо важливо, оскільки «...на ринку оренди державної землі існують ознаки середовища конкуренції та прозорих процесів, тоді як для приватної землі притаманний «ринок покупця», що може призвести до втрат доходів у власників земельних ділянок. З огляду на це, важливо підвищити рівень орендної плати за використання земельних часток, тобто паїв до 7%. Практично дане підвищення не відобразиться на процесах оренди земель, що знаходяться у державній власності, проте, надасть можливість захистити інтереси власників дрібних земельних ділянок у контексті «ринку покупця»» [48, с. 165].

В цілому, аналізуючи плату за землю в Україні можна стверджувати, що вона відзначається обмеженою ефективністю, а її потенціал у сфері перерозподілу доходів населення України не реалізовується належним чином. Основні «...напрями вирішення цих проблем включають перехід до принципу визначення об'єкта оподаткування земельним податком на основі їх вартості, завершення процесу повної інвентаризації земель, оптимізація процедур надання пільг із сплати податку за землю, а також підвищення розміру ставок земельного податку» [40, с.84].

Загалом, існує необхідність реформування місцевих податків та зборів з метою їхнього перетворення у основне джерело доходів для місцевих

бюджетів, як це відзначено у розвинених демократичних країнах. При цьому, для вдосконалення системи місцевого оподаткування можна розглянути наступні напрямки:

1. забезпечення міцної фінансово-економічної основи для місцевого самоврядування;
2. удосконалення законодавчої бази з приводу справляння місцевих податків та зборів;
3. оптимізація податкового навантаження на економіку місцевості з урахуванням балансу бюджетної системи;
4. підвищення фіскальної ефективності обов'язкових платежів через удосконалення системи адміністрування, оптимізацію податкових пільг та розширення місцевої податкової бази за рахунок зменшення ухилень від оподаткування;
5. передача більшої автономії та повноважень органам місцевого самоврядування у визначенні та регулюванні місцевих податків та зборів;
6. визначення певних видів місцевих податків та зборів як загальнодержавних з метою забезпечення фінансування місцевих потреб;
7. регулярний перегляд та адаптація ставок податків для відображення соціально-економічних реалій.

Окрім вище вказаного, важливим аспектом є «..визначення стратегії щодо оптимізації місцевого оподаткування в Україні з урахуванням визначених переваг кожного регіону, а також розробка методів його покращення. Основною метою даної концепції є забезпечення оптимізації діяльності органів місцевого самоврядування та чинного податкового законодавства, здійснення збалансування місцевих бюджетів і збільшення повноважень місцевого самоврядування у стягненні місцевих податків та зборів» [29, с. 7]. Водночас, необхідно враховувати принципи фінансового забезпечення місцевого самоврядування, такі як автономність та гласність, які були задекларовані Європейською хартією місцевого самоврядування.

Реалізація даних пропозицій у майбутньому може призвести до наповнення та зміцнення дохідної частини органів місцевого самоврядування.

Висновки до розділу 3

Довготривала практика місцевого оподаткування в Україні, навіть за умов постійних змін у законодавстві, вказує на те, що чинна система місцевих податків і зборів виглядає як допоміжний елемент у системі державного оподаткування. Проблеми у функціонуванні місцевого оподаткування виникають внаслідок недовершеної системи адміністрування податків та зборів.

Зарубіжний досвід місцевого оподаткування характеризується високим рівнем автономії муніципалітетів у питаннях місцевого оподаткування та значною кількістю місцевих податків і зборів.

Використовуючи досвід розвинутих країн світу у сфері оподаткування можна досягти не тільки вдосконалення фіскальної політики у місцевості, а й підвищити ефективність системи оподаткування а місцевому рівні.

Впровадження нових напрямів підвищення ефективності місцевого оподаткування та правильна поступова їх реалізація може мати доволі позитивний вплив на систему місцевого оподаткування в Україні, збільшуючи доходи місцевих бюджетів та сприятиме соціально-економічному розвитку не тільки в громадах а й в країні.

Необхідність збільшення обсягу місцевих податків та зборів вимагає встановлення податків і зборів та вибору їх платників, які забезпечать мінімальні адміністративні витрати і ефективний податковий контроль. Це сприятиме створенню надійного джерела доходів для місцевих бюджетів. Дотримання таких принципів є ключовим для розбудови стійкої та справедливої системи місцевого оподаткування, спроможної ефективно

впроваджувати регіональну соціально-економічну політику та забезпечити фінансову стабільність регіонів, водночас сприяючи подоланню бідності серед громадян.

ВИСНОВКИ

Вивчення концептуальних основ та організаційно-правових засад функціонування місцевих податків та зборів в Україні, їх вплив на формування доходів місцевих бюджетів дало можливість зробити висновки та визначити шляхи підвищення ефективності функціонування у даній сфері.

Перш за все, створення надійної системи місцевого оподаткування є важливим етапом для зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів. Саме через місцеві податки та збори здійснюється ключовий внесок у підтримку фінансової стійкості та сприяння розвитку місцевих територіальних громад.

Місцеві податки та збори вважаються важливою складовою податкової системи країни. Вони відіграють ключову роль у фінансуванні місцевих бюджетів та забезпеченні соціально-економічного розвитку місцевих громад. Також виступають джерелом доходів для органів місцевого самоврядування, що дозволяє їм самостійно здійснювати фінансове планування і вирішувати фінансові питання відповідно до конкретних потреб громадян, розвитку і соціального забезпечення на місцевому рівні.

Термін «місцеві податки та збори» трактують як обов'язкові фінансові платежі, які здійснюються фізичними та юридичними особами на місцевому рівні, з метою забезпечення фінансування місцевих бюджетів та здійснення різноманітних функцій місцевого самоврядування, спрямованих на вирішення соціальних, економічних та інфраструктурних завдань у територіальній громаді чи адміністративній одиниці.

Закон України визначає місцеві податки та збори як «обов'язкові платежі, суми яких устанавлюються згідно Закону, органом місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та які зараховуються до її місцевого бюджету».

Відповідно до I розділу Податкового кодексу України основними складовими місцевих податків та зборів є податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

Місцеві податки і збори встановлюються на рівні місцевих органів влади, зокрема, органів місцевого самоврядування та використовується для фінансування різного роду потреб на місцевому рівні. Надходження від місцевих податків та зборів призначені для забезпечення фінансування різних секторів і послуг, таких як охорона здоров'я, комунальні послуги, культура, освіта, соціальні послуги, інфраструктурний розвиток та інші сфери.

Основне призначення місцевих податків та зборів полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій та вирішення різних соціально-економічних завдань.

Діяльність територіальних громад та їхній соціально-економічний прогрес значною мірою визначаються ефективністю місцевого оподаткування. Місцеві податки та збори, що надходять у місцеві бюджети, відіграють вагомую роль у фінансовому забезпеченні та є одним із ключових інструментів у сфері економічного регулювання.

Провівши аналіз формування дохідної бази місцевих бюджетів України та бюджету Козлівської об'єднаної територіальної громади за рахунок надходжень від місцевих податків і зборів нами були зроблені висновки. Зокрема, динаміка надходжень місцевих податків і зборів у місцевих бюджетах України протягом 2018-2022 рр. характеризується тенденцією до зростання на 23 279,3 млн грн, з 61 025,7 млн грн у 2018 р. до 84 305, 0 млн грн у 2022 р. Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині місцевих бюджетах станом на 2022 р. склала 15,1%, що на 4,38% більше, аніж у 2018 р. У податкових надходженнях місцеві податки та збори характеризуються спадаючими показниками з 26,2% у 2018 р. до 21,2% у 2022 р.

У розрізі місцевих податків та зборів саме податки займають більшу їх частку. Найбільшими за обсягом надходжень податками виступають єдиний податок та податок на майно.

Єдиний податок протягом 2018-2022 рр. у місцевих бюджетах України характеризуються зростаючими показниками з 29 562,2 млн грн до 47 226,0 млн грн, приріст податку склав 17 661,80 млн грн. У доходах місцевих бюджетів

єдиний податок складає від 5,25% до 8,50%, проте у місцевих податках та зборах займає близько 50-60% усіх надходжень. У структурі єдиного податку виокремлюють єдиний податок з фізичних осіб, єдиний податок з юридичних осіб і єдиний податок сплачений сільськогосподарськими товаровиробниками. Найбільшу частку єдиного податку припадає на єдиний податок з фізичних осіб, який складає більше як 65% усіх надходжень від єдиного податку. Найменшу частку надходжень у доходи місцевих бюджетів серед усіх видів єдиного податку приносить податок з сільськогосподарських товаровиробників та коливається в межах від 0,8% до 1,13%.

Податок на майно займає більшу частину усіх надходжень у складі місцевих податків та зборів та варіюється в межах від 43,5% до 51,1%, а у доходах місцевих бюджетів України його частка не перевищує 8%. Впродовж 2018-2022 рр. податок на майно характеризується зростаючими показниками з 31,2 млрд грн у 2018 р. до 36,7 млрд грн у 2022 р., або на + 5,5 млрд грн. Податок на майно включає в себе податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок та плату за землю. Саме плата за землю складає близько 90% усіх доходів від податку на майно. Протягом аналізованого періоду показники плати за землю зростають з 27,7 млрд грн до 35,2 млрд грн.

До місцевих зборів відносять збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. Дані види податку складають досить малу частку у доходах місцевих бюджетів України. Так, збір за місця для паркування протягом 2018-2022 рр. зріс на 1,9 млн грн, з 99,8 млн грн у 2018 р. до 101,7 млн грн у 2022 р. Частка збору за місця для паркування у доходах місцевих бюджетів складає від 0,01% до 0,02%. У розрізі місцевих зборів більше 60% припадає на туристичний збір. Протягом останніх п'яти років показники туристичного зростали. З 2018 р. по 2021 р. податок збільшився на 153,2 млн грн, з 90,7 млн грн до 243,9 млн грн, проте у 2022 р. показники туристичного збору зменшилися до 186,4 млн грн.

Розглядаючи практику виконання дохідної частини бюджету Козлівської об'єднаної територіальної громади протягом 2020-2022 рр. спостерігається її збільшення з 26,61 млн грн у 2020 р. до 32,41 млн грн у 2022 р., приріст склав 5,80 млн грн. Місцеві податки та збори зросли з 4,62 млн грн до 7,00 млн грн протягом останніх трьох років. Питома вага місцевих податків та зборів у доходах бюджету Козлівської ОТГ є досить чималою та коливається в межах від 17,36% до 21,60%, а у податкових надходженнях показники вказують на спад з 38,69% до 21,75%.

Найбільшу частку у структурі місцевих податків та зборів займає податок на майно, а саме більше 55%. Протягом аналізованого періоду податок на майно характеризувався зростаючими показниками з 2,55 млн грн у 2020 р. до 4,65 млн грн у 2022 р. Частка податку на майно у доходах місцевого бюджету варіюються в межах від 9,58% до 14,35%. Найбільшу частину податку на майно припадає на плату за землю. Показники плати за землю вказують на зростання протягом 2020-2022 рр., з 1,89 млн грн у 2020 р. до 3,21 млн грн у 2022 р., або на + 1,32 млн грн.

Єдиний податок у доходах бюджету Козлівської ОТГ займає не більше 8%, проте у складі місцевих податків і зборів його питома вага складає від 33% до 44%. Протягом 2020-2022 рр. обсяги надходжень єдиного податку зросли на 280,6 тис. грн, з 2 067,4 млн грн у 2020 р. до 2 348,0 млн у 2022 р. У розрізі єдиного податку найбільшу його частку складає єдиний податок з сільськогосподарських виробників. У 2022 р. він склав 1 187,2 млн грн, що на 47,40 тис. менше, ніж у 2020 р. Що стосується місцевих зборів, а саме туристичного збору та збору за місця для паркування транспортних засобів, то вони відсутні на території Козлівської об'єднаної територіальної громади відповідно до рішення органів місцевого самоврядування.

Розглянувши зарубіжний досвід функціонування місцевого оподаткування, слід відмітити, що він характеризується високим ступенем самостійності муніципалітетів у запровадженні та встановленні механізму справляння податків. На відміну від України, де місцеві органи самоврядування

обмежені у сфері місцевого оподаткування, оскільки значна частина місцевих податків та зборів встановлюються на центральному рівні.

Беручи за основу досвід зарубіжних країн з розвинутою економікою у сфері місцевого оподаткування можна досягнути позитивних наслідків, а саме покращення фінансової стійкості місцевих бюджетів, збільшення дохідної бази, сприяння соціально-економічного розвитку, вдосконалення фіскальної політики у місцевості.

На сьогодні діюча система місцевого оподаткування в Україні не забезпечує повною мірою виконання цілей як державної політики, так і вимог та цілей платників податків. Здійснений аналіз формування доходів місцевих бюджетів в Україні за рахунок місцевих податків та зборів, дало можливість основні проблеми з якими стикається місцеве оподаткування. До них слід віднести: обмежена автономія місцевих органів самоврядування у встановленні та регулюванні податків; низька ефективність адміністрування місцевих податків і зборів; недопрацьована система надання пільг податку на майно; недостатня прозорість в системі оподаткування податків; системні прогалини в податковому законодавстві; неякісне оцінювання вартості майна та ін.

Зважаючи на зазначені проблеми доцільно здійснити ряд заходів, до яких слід віднести: забезпечення більшої фінансової самостійності місцевих органів; проведення адміністративних змін для покращення ефективності збору та адміністрування місцевих податків; розробка механізмів пільг для платників податків; розробка системи розподілу податкових надходжень між різними рівнями влади.

Запровадження нових напрямів щодо підвищення ефективності функціонування системи місцевих податків та зборів збільшить доходи місцевих бюджетів та сприятиме соціальному та економічному розвитку громад.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аблязова Е. З. Світовий досвід оподаткування нерухомості. *Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова*. 2013. № 3 (1). С. 7-10.
2. Атаманчук Н. І. Місцеві податки і збори в Україні: сучасний стан та перспективи реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2015. С. 102-105.
3. Бак Н. А. Місцеве оподаткування в Україні: стан та перспективи підвищення ефективності. *Економіка: реалії часу*. 2017. №1 (29). С. 12-25.
4. Бачо Р. Й., Гапак Н. М., Иллар Е. Й. Оцінка ролі місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової безпеки органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2013. №4 (41). С. 16-25.
5. Боднарук Т. Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Збірник наукових праць Національного університету ДПС України*. 2011. №1. С. 56-66.
6. Болотова Г. Д. Щодо питання про шляхи вдосконалення оподаткування на регіональному рівні. *Серія: Право*. 2016. №3(53). С. 65-70.
7. Боровик П. М., Гузар Б. С., Приблуда О. О. Роль місцевого оподаткування у формуванні дохідної бази локальних бюджетів. *Ефективна економіка*. 2013. №12. С. 48-53.
8. Борщевич Л. О. Місцевий бюджет як основа фінансової самостійності. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр.* Харків: Вид-во ХарРі НАДУ «Магістр». 2009. №1(24). 492 с.
9. Буряк Н. Б., Лукаш С. В. Шляхи удосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні. *Інноваційна економіка*. 2011. № 22. С. 219-222.
10. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2000. 416 с.
11. Віхер М. Вектори підвищення ефективності системи місцевих податків і зборів в Україні. *Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник*

- наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.
12. Віхер М. Особливості європейського досвіду місцевого оподаткування. *Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірн. матер. Десятої заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених (м. Тернопіль, 26 квіт. 2023 р.)*. Ч. 2. Тернопіль: ЗУНУ, 2023.
  13. Волохова І. С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 23(2). С. 50-53.
  14. Гапонюк М. А., Яцюта В. П., Буряченко А. Є. Місцеві фінанси: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 184 с.
  15. Горин В. П., Булавинець В. М. Плата за землю як інструмент фіскального регулювання суспільного добробуту. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2020. №3. С. 46-52.
  16. Горин В. П., Савчук С. В. Резерви нарощування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13. С. 11-20.
  17. Городецька Т. Е. Проблеми та шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. №31. С. 79-82.
  18. Гостева О. Ю. Місцеві податки у зарубіжних країнах: досвід та напрями застосування в Україні. *Економіка та право*. 2016. №3. С. 134-139.
  19. Данилишин В. І., Стефанків О. М., Ціжма О. А. Транспортний податок: зарубіжний досвід та українські реалії. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №3. С. 702-705.
  20. Доходи державного і місцевих бюджетів України. Офіційний веб-портал відкритих даних. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

21. Доходи Козлівського селищного бюджету у 2020-2022 роках. Офіційний веб-портал відкритих даних URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1951000000/info/indicators>
22. Євдокімова М. О. Місцеві фінанси: навч. посіб. Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2014. 343 с.
23. Європейська хартія місцевого самоврядування: Закон України від 16.11.2009 р. № 994-036 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення 04.10.2023).
24. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник: словник / за ред. А. Г. Загороднього, Г. Л. Вознюка. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. 713 с.
25. Західна О., Бундз Н. Аналіз дохідної частини місцевих бюджетів України в умовах воєнного стану. *Економічні науки*. 2022. №12(112). С. 84-91.
26. Ібатулліна А. В. Розвиток місцевого оподаткування в Україні. *Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*. 2010. С. 34-41.
27. Іваненко В. О. Місце та роль місцевих податків у забезпеченні місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2012. №4. С. 32-34.
28. Іванов Ю. Б. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. №19. С. 36-43.
29. Іщенко М. І., Міщук Є. В., Мясоєдова А. М. Місцеві податки та збори у забезпеченні економічної безпеки держави. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2020. №25. С. 5-12.
30. Кириленко О. П. Місцеві фінанси: підручник / за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.
31. Конституція України: від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 04.09.2023)

- 32.Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. Київ: Знання, 1999. 487 с.
- 33.Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система: навч-метод. посіб. Тернопіль: Воля, 2007. 237 с.
- 34.Кучабський О. Г., Гончаренко М. В. Розвиток системи місцевого оподаткування в Україні. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. №3(11). С. 122-126.
- 35.Лазор О. Д. Місцеве управління. Поняття, терміни, визначення: навч. посіб. / за ред. Лазор О. Д. Київ: Дакор, 2006. 352 с.
- 36.Лазука С. Б. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків*. 2017. С. 118-122.
- 37.Лобачева І. Ф. Місцеві податки і збори: їх роль у формуванні місцевих бюджетів. *Подільський вісник*. 2021. №3(19). С. 18-24.
- 38.Майстренко О. Податок на нерухоме майно як додаткове джерело наповнення місцевих бюджетів. *Право України*. 2009. №10. С. 118-124.
- 39.Маркова Л. Г., Хмельницька В. Б. Місцеві податки і збори як чинник формування доходів місцевих бюджетів. *Вісник ДДФВ*. Економічні науки. 2009. №1. С. 93-101.
- 40.Мельник А. М. Проблеми оподаткування нерухомого майна в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №19. С. 82-86.
- 41.Місцеве самоврядування: Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР: станом на 1 січня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed20200101#Text> (дата звернення: 03.09.2023).
- 42.Нестеренко А. С. Майновий податок – транспортний податок як основа функціонування місцевих бюджетів України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №5. С. 149-151.

43. Овчаренко А. С. Транспортний податок в Україні: стан і перспективи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. №2 С. 191-194.
44. Остапчук В. О. Світовий досвід місцевого оподаткування та його роль у вітчизняній податковій системі. *Наука молода*. 2014. №21. С. 188-195
45. Письменний В. В. Місцеві фінанси: навч. посіб. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ. 2012. 200 с.
46. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. №5(2). С. 138-142.
47. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI: станом на 3 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 04.09.2023).
48. Пономарьова В. С. Сучасна проблематика майнового оподаткування: національний та міжнародний вимір. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. №2(27). С. 161-168.
49. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2019. №6. С. 32-35.
50. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення 04.10.2023).
51. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР: станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 04.10.2023).
52. Про місцеві податки і збори: Декрет Каб. Міністрів від 20.05.1993 р. №56-93 (втратив чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93/ed19930520#Text> (дата звернення 07.09.2023).

53. Про місцеві податки і збори: Закон України від 20.05.1993 р. №56-93: станом на 1 січня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93/ed20110101#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
54. Романенко О. Р., Даниленко Л. П., Гладченко Л. П., Славкова А. А. *Фінанси: навч-метод. посіб.* Київ: КНЕУ, 2013. 136 с.
55. Русін В. М. Місцеві податки і збори та їх роль у фінансовому забезпеченні реалізації власних повноважень органів місцевого самоврядування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2011. №17. С. 106-112.
56. Сорока Р. С. Фіскальна роль місцевих податків і зборів у системі доходів місцевих бюджетів України. *Соціально-правові студії*. 2019. №2(4). С. 88-95.
57. Сошка Н. В. Особливості реалізації податкової політики місцевих органів влади у зарубіжних країнах. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. №112. С. 52-55.
58. Сошка Н. В. Суперечності та перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. №11. С. 51-56.
59. Харківський М. С., Надьон Г. О. Перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. Львів: Магнолія плюс, 2005. С.25-30.
60. Хатнюк Н. С. Актуальні питання запровадження нових місцевих податків та зборів: правовий аспект. *Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. С. 185-193.
61. Шалімов В. В. Напрямки підвищення ефективності системи місцевого оподаткування на Україні. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2009. №16(2). С. 294-299.
62. Шаповал В. О. Інститут місцевих податків та зборів в Україні: правові засади та тенденції розвитку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. №3. С. 103-105.

63.Юрій С. І., Федосов В. М., Алексеєнко Л. М. Фінанси: підручник / за ред. Юрія С. І., Федосов В. М. Київ: Знання, 2012. 688 с.